БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттингеН

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958
ЯНВАРЬ
4
СУББОТА
№ 2 (3972)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

Совет улуска СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа чылдың байыры (1 арын).

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитединде (1 арын).

Хоочун малчыныың дуржулгазы (2 арын).

Бистиң чурттуң делгемнеринде (2 арын).

С. Тушков. — Таңдының малчыннарында (2 арын).

В. И. Ленинниң Чогаалдарының бешки үндүрүлгезиниң дугайында (2 арын).

С. Иконников. — Комсомолчу-аныяктарның трактор бригадазында (3 арын).

Коллегиалдыг чоруктуң принципиин шынгыы сагыыр (3 арын).

М. Сумуна. — Техниканы шингээдип алырынче чүткүл (3 арын).

Көдээ садыг черлериниң ажылын бедиденнелче (3 арын).

А. Салчаков.—Арагалаар чорук ажылга шаптыктыг (3 арын).

А. Балашов. — ССРЭ-де амы-бот страхованиезі (3 арын).

Эп-сеткил каттыштырылгазының Каир конференциязы (4 арын).

Радио болгаш телевидениени дамчыштыр Эйзенхауэр биле Даллестиң чугаалары (4 арын).

СОВЕТ УЛУСКА

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа чылдың байыры

Эргим эштер! Өөнүктер! Бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувустуң хамаатылары!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Чаа чылдың келгени-биле холбаштыр маадырлыг совет улуска, бистиң чуртувустуң бүгү эр, херээжен ажылчыннарынга, эр, херээжен колхозчуларынга, интеллигенциязынга, алдарлыг Совет Армияның дайынчыларынга, бистиң кайгамчыктыг аныяктарывыска изиг байыр чедирип тур!

1957 чыл төнүп тур. Ол эки чыл болган — ону бүгү совет кижилер чаагай сөс-биле үдеп турлар. Бистиң улузувус Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле коммунизм тургузуушкунунга бо чылын чаа, кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган. 1957 чылга доктааттынган онаалганы дыка ажыр күүсеткен социалистиг үлетпүр чаа бедик көдүрлүүшкүнде турар. Сүт, саржаг болгаш эът бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын чедер болгаш эртер сорулганы чедиишкинниг шиитпирлевишаан, көдээ ажыл-агый бедик хөгжүп турар. Улустуң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң чаа бедиишкини чедип алдынган, чуртталга тудуу калбаа-биле нептерээн.

Эрткен чыл болза, эртемни болгаш техниканы хөгжүдер талазы-биле бистиң чуртувустуң улуг чедиишкиннериниң чылы болуп, кижи төрелгетенниң төөгүзүнге кирер. Бистиң арга-мергежилдиг эртемденнеривистиң, инженерлеривистиң, техниктеривистиң болгаш ажылчыннарывыстың тургусканы, Черниң баштайгы совет эдеринчилери болза, тиилээн социализмниң чуртунуң ат-алдарын улам-на бедик көдүрген бистиң улузувустуң чогаадыкчы генийиниң улуг илерели болган.

Улустарның төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының дөртен чыл оюн бүгү совет кижилер, оларның-биле кады бүгү социалистиг чурттарның улустары, чер бөмбүрзээнин бүгү-ле депшилгелиг кижилери байырлалдыы-биле демдеглээн. Черниң бүгү булуңнарындан бистиң байырлалывыска келген хөй санныг аалчылар болза хостуг улус, капитализмниң кинчи-бегин кезээ мөңгеде ап октапкан хостуг улус социализмниң байдалдарында үүнү чедип ап болурун карактары-биле көөр аргалыг болган.

1957 чыл социализм чурттарының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын улам ынай быжыглаарының, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай тиилелгелериниң, реакцияның болгаш дайынның күштерин тайбыңның болгаш депшилгениң күштериниң ашкан тиилелгелериниң чылы болган. Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг политиказы, тайбың кожа-хелбээ турарының политиказы бодунуң талазынче чаа миллион-миллион кижилерни чаалап алган. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң чамдык чымчаашкыны илереттинип келген. Тайбыңның күштери чыл келген тудум өзүп, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чорукту соксадырын улам чүткүлдүг негеп, милитаризмниң аар үүргезинге удур, атомнуг чепсекти дүжүрери болгаш хоругдаары дээш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадыры дээш, улустар аразынга тайбың болгаш бүзүрежир чорук дээш демисежип турар.

Эргим эштер! Өөнүктер! Совет чурт Чаа чылче бодунуң күштериниң чечектелиишкининде кирип турар-дыр. Тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң херээнге 1958 чыл чаа чедиишкиннерни бээр дээрзинге совет кижилер долу идегелдиглер. Келир үеже бүзүрелдиг көөрүнүң бүгү барымдаалары бисте бар. Коммунистиг партия биле Совет чазак келген Чаа чыл бүгү улустарга тайбың күш-ажылдың чылы, бодунуң эчис сорулгазын — коммунизм тургузуушкунун боттандырарынга бистиң улузувустуң чаа-чаа чедиишкиннериниң чылы болзун дээш бүгү-ле үүлдерни кылыр.

Улустарның тайбынының болгаш айыыл чок чоруунуң чөленгиижи — бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикаларнын Эвилели улам-на быжыгып болгаш чечектелип, улам-на күчүлүг болгаш элбекшилдиг болуп турар болзун!

Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышкан совет улустуң бузулбас чаңгыс эви — бистиң чаа улуг тиилелгелеривистиң болгаш чедиишкиннеривистиң үндезини улам-на быжыгып турар болзун!

Кадыкшылды, аас-кежиин, чогаадыкчы күш-ажылга, өөредилгеге, силерниң бүгү-ле амыдырал-чуртталганарга болгаш бистиң Ада-чуртувустуң чаагай чоруунга, ажыл-чорудулганарга чаа-чаа чедиишкиннерни силерге күзедивис, эштер болгаш өөнүктер!

Чаа чыл-биле, эргим эштер!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДӘЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП Кызыл хоорай комитединде

Агитация ажылының деннелин бедидеринге холбаштыр агитаторларга дузалаар сорулга-биле СЭКП Кызыл хоорай комитединиң бюрозу хоорайга үргүлчү ажылдаар агитаторлар школазын 1958 чылдың январь 15-тен эгелеп организастаарын шиитпирлээн.

Өөредилгениң хуусаазы 6 ай, кичээли ажылдан чардыкпайн недель санында бир катап 2 шак өөренир. Агитаторлар школазының баштайгы доозулгазы июль 15-те, а дараазында эзлчег—декабрь 25-те болур.

Баштайгы эзлчегде өөренирлер болза, хоорайның бүдүрүлге, транспорт болгаш тулуг черлеринде парторганизацияларның агитаторларындан келир. Дараазында эзлчегде келирлер—коммунал ажыл-агый болгаш албан черлеринде парторганизацияларның агитаторларындан болур.

Ийи хүннүң семинары

Парторганизация секретарьларының болгаш пропагандистериниң политиктиг билиин бедидер, ажыл дуржулгазын улам байыдар сорулга-биле СЭКП Чаа-Хөл райкому чоокта чаа 2 хүннүң семинарын организастаан. Аңаа колхозтарда болгаш бүдүрүлге черлеринде парторганизация секретарьлары, пропагандистер болгаш херээженнер чөвүлелериниң даргалары улуг сонуургалдыг өөренген.

Семинарга делегей байдалының дугайында лекцияны СЭКП өбкомунуң административ килдизиниң эргелекчизи эш Горелов номчаан. Ол ышкаш «Коммунистиг партия — Совет Эвилелиниң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү», «Партия хуралдарын белеткээри болгаш эртереги», «Аныяк коммунистерни кижизидери», «Партияның отчет болгаш учедун шын тургузары» болгаш оон-даа өске темаларга лекциялар болган.

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш“ делегейниң Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитединде

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитединиң хуралдары академик Д. В. Скобельцынның даргалаазы-биле 1957 чылдың ноябрь 5-те болгаш 11-де болгулаан.

Комитет болза делегейниң Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайында кирген саналдарны чугаалажып көрген болгаш бо айтырыг талазы-биле шиитпирни хүлээп алган.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» 1956 чылдың делегейниң Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайында Комитеттиң доктаалын мооң адаанда парлап турар.

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш“ 1956 чылдың делегейниң Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайында

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш“ делегейниң Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитеттиң 1957 чылдың ноябрь 11-де үндүрген Доктаалы

Тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар дээш демиселлиг херээнге шылгарангай алдар-хавыязы дээш, «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналдарын дараазында кижилерге тыпсыр:

Чандрасекхара Венката **Раман** — эртемден-физик, Индияның эртемнер академиязының президентизи.

Эммануэль **д'Астьеде ла Вижери** — хөй-ниити ажылдакчы, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң оралакчы даргазы (Франция).

Мария Роса **Оливер** — чогаалчы болгаш хөй-ниити ажылдакчы, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү (Аргентина).

Николай Семенович **Тихонов** — чогаалчы, Тайбын камгалалының Совет Комитединиң даргазы (ССРЭ).

Удагендавала **Сарананкара** тхеро — Будда шажынын ламазы (Цейлон).

Данило **Дольчи** — чогаалчы болгаш хөй-ниити ажылдакчы (Италия).

Генрих **Брандвайнер** — Грац хоорайның университединиң делегей болгаш хүрээ-хөөт эргезинин профессору (Австрия).

Комитеттиң даргазы **ДМИТРИЙ СКОБЕЛЬЦЫН.**

Комитеттиң даргазының оралакчылары: **ГО МО-ЖО, ЛУИ АРАГОН.**

Комитеттиң кежигүннери: **ГРИГОРИЙ АЛЕКСАНДРОВ. ДЖОН БЕРНАЛ. ЯН ДЕМБОВСКИЙ. АННА ЗЕГЕРС. ПАВЛО НЕРУДА. МИХАИЛ САДОВЯНУ. САХИБ СИНГ СОКХЕЙ. ИЛЬЯ ЭРЕНБУРГ.**

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДАРЫНЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

Чандрасекхара Венката Раман (Индия).

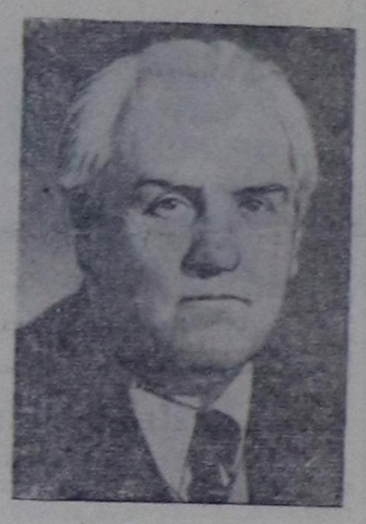

Николай Семенович Тихонов (ССРЭ).

Данило Дольчи (Италия).

Эммануэль д'Астье де ла Вижери (Франция).

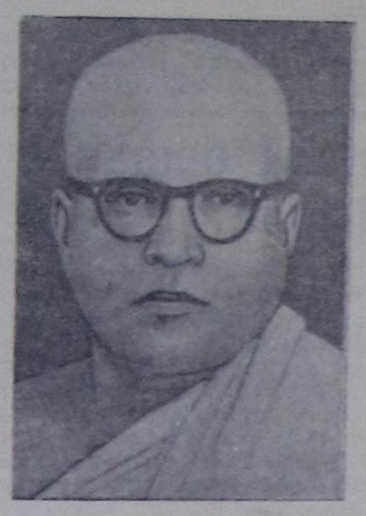

Удаиендавала Сарананкара тхеро (Цейлон).

Генрих Брандвайнер (Австрия).

Мария Роса Оливер (Аргентина).

Музыка театрларының көрүлдезинин түннели

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылынга аллар болдурган театрларның, ансамбльдериниң болгаш хөйнүң ырларының Бүгү-эвилел фестивалының киржикчилери — музыка театрларының көрүлдези доозулган. Фестивальдың хүнинде көрүкчүлерге 60 аза көргүзүглерни, оон иштинде бир-ле дугаар 15 операларны, 7 балеттерни, 12 оператталарны көргүскен.

Фестиваль көргүзүглериниге улус демократиязының чурттарының композиторларының чогаалдарын киргени музыка театрларының репертуарларын байыдарынга идиг болган.

Д. Кабалевский даргалаан конкурстуң жюриси түннел үндүрүп турган, чурттуң 12 музыка театрларынга бирги чергениң дипломун тывыскан. Оларның аразында Т. Хренниковтуң «Ава» деп операзын көргүскен ССРЭ-ниң Улуг театры, «Ава» деп операны болгаш С. Прокофьевтиң «Даш чечек» деп баледин көргүскен Ленинградтың С. И. Киров аттыг опера болгаш балет театры бар.

Ол ышкаш Москванын Станиславский болгаш Немирович-Данченко аттыг музыка театры С. Прокофьевтиң «Дайын болгаш тайбың» база К. Молчановтуң «Хаяа» деп опералары дээш, Киевтиң Т. Г. Шевченко аттыг опера болгаш балет театры база «Дайын болгаш тайбың» опера болгаш Г. Майбороданың «Милана» деп операзы дээш бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан. Литва ССР-ниң опера болгаш балет театры, Армениянын А. Спендиарова аттыг опера болгаш балет театрынга, «Эстония» деп Күрүнениң академиктиг театры, Перминиң опера театры, Киргизиянын опера болгаш балет театры, Москванын оперетта театры, Свердловскинин болгаш Одессанын музыкалыг комедия театрлары аныы-бүрү көргүзүглери дээш ийиги чергениң дипломнарын алган.

Ленинградтың академиктиг Бичии опера, Молдавиянын А. С. Пушкин аттыг болгаш Челябинскинин Глинка аттыг театрларының коллективтери боттарының көргүзүглери дээш ийиги чергениң дипломнарын алган.

(СЭТА).

Күш-ажылды шын организастаан

Тудутта, ылаңгыя ыяш материал белеткээринге эң таарымчалыг үе кыжын болур. Ол үени чеп ажыглаарынга Сүт-Хөл районда «Коммунизмниң херели» колхоз күштү шын организастаан тургускан.

Чаа чылдың тудутларынга ыяш белеткээрин колхозтуң чүгле тулуг бригадазынга эвес, ону дүргедедирин барымдаалаш, олче хову ажылынын бригадазынга база түр кириштирген. Бо талазы-биле ховунуң № 1 бригадазы 1380 чудуктарны белеткээн.

Колхозтуң тайгада белеткелчилериниң шилип кескени тулуг ыяжын колхоз төвүнче сөөртүрүн база организастыг чорудуп турар.

Чонга бараан болуушкун

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайында турум кино механиги В. Чернов бодунуң техниктиг мергежилин улам-на бедидип, кинону чонга тода, сөзү билдингир көргүзүрин чедип алган.

Эрткен чылдың 10 айларында 436 катап кино көргүзер планын ол 576 кылдыр, азы 132 хуу күүсеткен. 11 айларның кино көргүзүглерин 153,3 хуу, а көрүкчүлерни хаара тыртарының планын 150 хуу, акша чыылдазын 129 хуу күүсеткен.

ТОКПАК ЫЯШ БЕЛЕТКЕЛИНДЕ ХЕРЭЭЖЕННЕР

Өөвр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелиниң эш Бюрбюге удуртукан 30 херээжен колхозчулары бир звено болуп алгаш, 1300 кубометр одаар ыяш белеткээри-биле ажылдап турарлар. Херээженнерниң звенозу 15 хонуктуң иштинде 500 кубометр ыяшты белеткээн.

Токпак кагарынга Дензимаа, Баят, Делгер, Анайбан олар мурнакчылар болуп, ажыл нормазын 120—150 хуу чедир күүседип турарлар.

БО ЧЫЛДЫҢ ТУДУУНГА

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» көдээ ажыл-агый артели 1958 чылдың тудугларынга херек ыяш белеткелин чорудуп турар. Колхозтуң тудуг бригадазының 16 кижи составтыг звенозу Чыргакының, Доора-Хемниң өзеннеринден 1800 ыяшты кезип белеткээннер. Ыяш белеткели үргүлчүлеп турар.

Ыяш белеткелинде колхозчулар оранның ыяш байлаан кезип ажыглаарының чурумун бүрүн сагып турарлар. Чижээ, кескен ыяштарның будуктарын, чөвүрээлерин удур-ла аштап арыглап турар. Ыяштарның төштерин айыткан чурум өзугаар дорт кырлыг кылдыр кескеннер.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИН

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозтуң тулуг бригадазы 1957 чылда бодунуң мурнунда салдынган сорулганы багай эвес күүсеткен. Чуртталганың 46 бажыннарын, дээрбе, чунар бажың ышкаш элээн каш кол тудугларны кылбышаан, 300 олуттуг делгем клубту база ажыглалда киргген.

Колхозтуң ол чаа клуву амгы үеде культураның өзүлүг одаа болу берген. Байлак ном фондулуг библиотека, турум кино ында ажылдап турар. Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмү организастаттынган, клубка аныяктарның кежээлери база болуп турар.

ОБЛАСТЫҢ МТС-ТЕРИНДЕ БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ТРАКТОРЛАР СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1957 ч. декабрь 31-де)

МТС-тер аттары	IV кварталда септелге планын күүсеткениниң хуузу
Сарыг-Сеп	163,6
Чадаана	148,0
Шагаан-Арыг	134,6
Чаа-Хөл	123,5
Сүт-Хөл	118,7
Тес-Хем	110,0
Кызыл-Мажалык	109,0
Бай-Тайга	100,0
Бай-Хаак	100,0
Балгазын	71,4
Бии-Хем	58,0
СОВХОЗТАР:	
«УТБА 25 чылы»	233,3
«Барлык»	150,0
«Межегей»	140,0
«Элегес»	100,0

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ДУРЖУЛГАЛАРЫН НЕПТЕРЕДИР

Хоочун малчын Салчак Норбу

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» кодээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Салчак Норбу хоочун малчыннарның бирээзи. Кандыг-даа чүзүн малдың кышкы, чайгы одарларын, өдек-чыдынын таарыштырарын ол өки билир.

Бодунуң төрээн колхозунуң мал ажылын хөгжүдер, ооң продуктылуун бедидер дээш еске кадарчылар-биле бир дөмей бодунуң чүткүлдүүн малчын үргүлчү-ле көргүзүп чоруур. 1951 чылда колхозунуң 350 баш өшкүзүн кадарып өстүрери-биле ол хүлээп алган.

— Өшкү даглыг черге таарыжыр мал-ла болгай. Үргүлчү-ле чалым-хаяларже чүткүдер, телер чуңмалар бе болар — дижип, оларны кадарчылар безин болган чок-ла чемелээн чоруурлар.

Ынчангаш дуржулгалыг малчын өшкүлерни кыжын Бай-Тайганың өдектеринде сарыг хаялар аразынга, чайын Тура сыннарынга одарладырын шиитпирлеп алган. Ооң одар участок бүрүзү өки шынарлыг кажаалар-биле хандырттынган.

Колхоз баштаар черинин берген даалгазын ак-сеткилдиг күүседир дээш малчын Норбу өөнүң ишти Сүрүн-биле ийилээ чиитининг малын кызымаккайы-биле ажаап, ооң чаш төлүн чыл-бүрүде менди өстүрүп келгеннер. Колхоз баштаар чери сларның өки ажылын үнелеп көргеш, чыл-бүрүде акша-биле шаңнап база малдың баш санын өстүргени дээш немелде төлевирге алаан хөй анайларны берип келген.

— Бистиң кадарган өшкүлеривистин өзүлдезин беш чыл болганда түңнеп көөрүүске 2 ажыг катап өскен турган, чыл-бүрүде колхозтуң үндүр чарыгдаанын санаваска-даа 750 ажыг баш өшкүну дужаган бис — деп ол чугаалап орар.

1957 чылдың эгезинден бээр С. Норбу, Сүрүң олар колхоз баштаар черинин база бир чаа даалгазын алган. «Тиилелге» колхозтуң 90 ажыг баш сарлыктарын олар малдап турарлар. 1957 чылда төрээн 23 сарлыктарының бызааларын четче доруктуруп турар.

Аная инектиинге деңнээрге сарлык сүү хемчээл талазы-биле эвээш, ынчалзажок хоюг. Саанчы Сүрүң сарлыктардан сүтсаалдазының чыл планын шагда-ла дыка ажыр күүсеткен.

— Сарлык малдың продуктулуун бедидер дээш база-ла оралдажып чоруур кижи мен. Аная инек бугазы-биле сарлык инээн өдериштирерге оортан алдынган хайнак бызаа улуг инек болуп өзе берген, чүрт уксаалыг ийи инектиң сүү хире хөй сүттү бээрин, хайнак шарының аная инек шарызындан улуг шыырак болгаш күштүг болурун база хайнак малдың назынының узунун (20 чылдар иштинде ажыглаттынарын) чамдык малчыннарның дуржулгазы көргүскен. Ону бистиң сардыывыска практикалап көрзе кандыг ирги? деп айтырыгны мал ажылының талазы-биле колхозтуң тускай эртемниглериниң мурнунга тургузуп көрдүм. Ону өөренип көөр чүве-дир дээр хирези-биле олар меңээ чугаалап турарлар деп, ол чугаалаан.

Бир эвес ол айтырыг болдунар кылдыр харылаттына берзе, сүт саалдазын чоорту ийи катап улгаттырар хемчегин боттандырарын ол күзеп турар.

Л. САЛЧАК.

БРИГАДАГА КҮШТҮ НЕМЭЭР

Чаа-Хөл районда «Тиилелге» колхозтуң тудуг бригадазындан 16 кижи Чаа-Хөл бажының Калбак эвимде ажылдап турар. Олар баштайгы хүннерде аная нинти чүрттелга бажыңы кылып турган. Ону декабрь 6-да дооскан, ооң делгеми 25 кижи чүрттап болур.

Бригада декабрьның сөөлгү 2 декадаларында 650 кубометр ыяш белеткээр сорулгазын чедиишкиниг күүседип турар. Оларда Кара-оол, Маадыр-оол, Тере болгаш оон-даа еске эштер хүнде ажыл нормазын 150 хуу чедир күүседип турар.

Колхоз баштаар чери тайгада белеткелчилерге күштү немээр.

А. ДОРЖУКАЙ.

КОЛХОЗТУҢ КЫШТАГЛАРЫНДА

Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң малы өрткен кыжын элээн бергеден чыл ашкан. Ону бо чылын катаптавас сорулга-биле кыштагладыышкына белеткелди хынамчалыг чоруткан.

Колхозтуң чеди муң ажыг шээр малы Буура дагларының өки одарларлыг межелериндe 18 кезек кыштаглап турар. Тодаргайлаарга төрүүр хойларны 7 кодан, ирттерни — 3, хураганнарны — 2, өшкүлерни — 6 кезек кыштагларда одарлаткан. Малдың амгы байдалы менди болгаш өки.

Кадарчыларда дуржулгалыг колхозчуларны быжыглаан. Төрүттүнер чаш малды хүлээп алыр, оларны шын ажаап өстүрериңге таарымчалыг байдалдар кыштаглар бүрүзүнде тургустунган.

К. ДОРЖУКАЙ.

Малчыннарның чедиишкини

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң малчыннары чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эт, сүт болгаш саржаг бүдүрериниң талазы-биле эң чоокку чылдарда АКШ-ты чедер дугайында партияның салган сорулгазын күүседиринге боттарының салыышкынын киирер дээш күжениишкиниг ажылдаанының түңнелинде колхоз 1957 чылда нинтиниң малының баш санын өстүрериниң күрүне планын малдың бүгү чүүннериниң аайы-биле күүсеткен.

Малдың баш санының өзүлдези-биле чергелештир ооң продуктулуу база көвүдеп турар. Колхоз чүрт хойларының бирээзинден ортумаа-биле 1,8 килограмм, чартык нарын дүктүг хойлардан 3 килограмм дүктү, саар инек бүрүзүнден 1000 ажыг литр сүттү саап алган. Мурнакчы хойжулар Дагба, Төмүр-оол чартык нарын дүктүг хой бүрүзүнден 3—3 килограмм, Папыытай 4,8 килограмм, Сандып, Оруспай, Балдаң олар чүрт хойларының бирээзинден 1,9—2,0 килограмм дүктү кыргып алганнар. Ол ышкаш саанчылар Күскелдей, Севилбаа олар бир саар инектен 913—953 килограмм сүттү саап алганнар.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдеткени-биле колхоз 1957 чылда бүгү акша орулгаларының 91 хуузун мал ажылындан алган.

Д. ДАМБА.

Бистиң чурттуң делгемнеринде

Украин ССР. Бүгү чуртта сураглыг Старо-Бешевск машина-трактор станциязының механизаторлары өки түңнелдерни чедип алган. Эрткен чылын ол МТС-тиң зоназында колхозтар гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 23,3 центнер дүжүттү алган. Чайгы, күскү чер андарылгазын чедиишкиниг чоруткан.

Станцияның механизаторларының ортузунда калбарган чарыштың бирги черин № 5 трактор бригадазы ээлеп турар. Ол мурнакчы бригаданы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-нин Дээди Совединин депутады П. Н. Ангелина удуртуп турар. Ол бригаданың механизаторлары Сталин аттыг колхозка ажылдааш, он беш ат күштүг трактор бүрүзү-биле 850 гектар черни ажылдаан.

Чурукта (солагай талазындан оң талазынче): тракторист Н. Пехтиев, Старо-Бешевск МТС-тиң директору К. Ф. Цимиданов, тракторист Х. Васильев болгаш трактор бригадазының бригадири П. Н. Ангелина.

Сталино область. «Винницкая-Комсомольская № 1 болгаш 2 база «Полтавская-Комсомольская» № 1 деп шахталарның дагжыларынга чаа суурну тудуп турар. Аныяк дагжыларның чүс-чүс өгбүлелери чаа бажыңнарже көжүп кирген.

Чурукта: шахтерларның чаа суурунда.

Фото С. Гендельманныы.

Сочи. Мацестиниң суг-эмнелге черинин № 4 ванна корпузу.

Фото И. Григоровтуу.

Кызымаккай чазаныкчы

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң кежигүнү Ховалыг Санчаа колхозтуң тудуг бригадазының нарын чүүлдер кылыр чазаныкчызынга 1951 чылдан бээр ажылдап келген. Нинтизи-биле ол тудуг ажылынга 25 чыл иштинде ажылдап турар.

Кызымаккай чазаныкчы эш Санчаа тудугга ажылдаан үезинин дургузунда дыка хөй янзы-бүрү тудугларны тудушкан болгаш хөй санныг эки шкафтарны, столдарны, сандайларны кылган. Чазаныкчы эш Санчаа бир-даа хүн халас эрттирбейн бүдүрер ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Эш Санчаа ак-сеткилдиг күш-ажылы дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүскомнуң Хүндүлел бижии-биле ийи удаа шаңнаткан.

В. АРАКЧАА.

ТАҢДЫНЫҢ МАЛЧЫННАРЫНДА

Таңды районнуң малчыннары бо кыштың берге байдалындан малды хүр ажырар дээш улуг демиселди чорудуп турар. «Кызыл партизан» колхозтуң болгаш «Элегес» совхозтуң хойжулары кыштаглаашкынга өскелерден дээре белеткелдиг киргенин көргүзүп турар. Оларда хой кажааларын болгаш чүрттелга бажыңнарын ей-шаанда септээн, мал чемнериин эргежок чугула курлавырларын мал кажааларынче сөөрттүп чедирген.

Бо кыжын районнуң девискээринде хар кылын дүшкен болгаш дожаңналы берген. Ынчангаш одарларның харын далбыйлаар арганы колхозтар хереглеп турар. Аът далбыйларындан аңгыда «Кызыл партизан» колхозта 4, «Найырал» колхозта 2, «Революциянын чалбыыжы» колхозта 2 трактор ажылдап турар. Трактор далбыйын еске-даа колхозтарда база ажыглап турар.

Бай-Хаак МТС-тиң трактористери Бабкин, Рычков, Зорин, Дударев олар «Кызыл партизан» колхозтуң Кара-Чыраада одарының харын далбыйлаар ажылды өки күүседип турарлар. Ында 6 коданда 5 муң хире хой бар. Колхозтуң баштаар чери ам чаа немелде одарларны дилеп тывар хемчеглерни ап турар. Чижээ, Бай-Даг деп черже 32 колхозчуларны чоруткаш, аңаа түр кажааларны тудуп, Кара-Чыраадан ийи кодан хойну ол чаа одарларже чоруткан. Бо колхозтуң бүгү хойжуларында хойлар декабрьда төрүп эгелээн болгаш бо чугула кампанияга олар өки белеткенгеннер. Хойжулар И. Норбу, Кашпык-Кара, Сырат, О. Биче-оол олар чаш малга чылыг кажааларны кылганнар. Боос хойларны нинти хойдан аңгылап үскеш, оларның азырал ажаалдазын күштелдирип турар. Колхозтуң удуртукчулары болгаш МТС-тиң тускай эртемниглери малчыннарга барып, оларга чогуур дузаны чедирип турарлар. Чоокта чаа Бай-Хаак МТС-тиң кол зоотехниги эш Баранова бүгү хойжуларга баргаш, хойларның кышкы оолдаашкынын, чаш малды хүлээп алырын болгаш мал кыштагладыышкынын канчаар чедиишкиниг чорудар дугайында оларга сүмени берген. Ветфельдшер эш Төмүр-оол малчыннарга келгеш, хойларның байдалын шинчип көрүп, даваннары тастай берген хойларны эмнеп турар.

Ооң-биле чергелештир малчыннарның культурлуг хандырылгазы четпес болуп турарын чугаалаар херек. Малчыннарга солуннар доктаамал четпейн, хереглединиң чугула бараанныры ховар барып турар. Хойжу Сыраттың чаа бажыңчыгажында хлеб быжырарынга печка салдынмаан. Кара-Чыраада культура базазының тускай ажылдакчызы эш Чооду Алексей хойжуларга шоолуг ажыл чоруттайн турар болгаш ооң көжүп чоруур вагончиги үргүлчү хаглыг турар. Бо культура базазының ажылын экижидер дугайында колхозта партия организациязының секретары эш Абросимов, районнуң культура килдизи (эргелекчизи эш Шевченко) боттуг хемчеглер албайн турар.

«Межегей» совхозтуң хөл чанында кадарчылары Агбан-оол, Чүлдүм-оол олар бызааларны ажаап, кадарар дээш могаг чок ажылдап турарлар. Ынчалза-даа совхозтуң дирекциязы оларның амыдыралының дугайында сагыш салбайн турар. Кадарчыларга солуннарны чедирбейн, оларның шалың төлевирин ей-шаанда бербейн турар. Кадарчыларга шалыңны экеп бээриниң аргазы турда-ла ону кылбайн турарының хараазындан олар ажаап турган малындан чардыгын, шалыңны совхоз төвүнден боттары барып чедип ап турар чүүл бар. Совхозтуң директору эш Борисов кадарчыларны кидис идиктер-биле хандырар дугайында хөй удаа аазаашкыннарын күүсетпээн.

«Найырал» колхозтуң хойжулары малдың чаш төлүн хүлээп алырынга чылыг кажааларны боттары белеткеп алганнар. Ынчалза-даа мал чемнери четпес болгаш одарларның харын эжер ажыл багай организастаттынып турар. Колхозтуң баштаар чери болгаш хой ажылының бригадири эш Кудрин хойжулар дугайында четпес сагыш салып турар. Иттер кадарып турар эш Каңгыл-оолдуң кажазының бир чартыы кыры амга чедир дуглаттынмаан хевээр. Сигенни сөөртпейн турар болгаш одарларның харын далбыйлаарын организаставаан. Ооң түңнелинде 50 хире иттерниң даваннары тастаан. Хойжунуң бажыңы септеттинмээн болгаш чугайлаттынмаан. Аңаа печка кылып бээри-биле сентябрьда-ла дүжүрүп каан тууйбулар хар адаанда чытпышаан.

Ол колхозтуң 673 баш хойларын кадарып турар хойжузу Төгүс кыштаглаашкынга белеткел чок кирген. Ол, кажаазының эрги көрженин безин коптарбаан, ам ол кажааның иштинге улуг кижи өзгип кылаштаар. Кажаанны таарымчалыг үеде чүге аштап албаан сен? деп айтырарга, ол хүлүмзүрээн:— ажырбас, хойларның удуурунга харын чылыг болур чоор — деп, сезик чок харылап турар. «Найырал» колхозтуң баштаар чери бодунуң ажыл участогун ажыл-агыйжы өвес көрүп турар малчыннардан чогуур негелдени салза чогуур.

Колхозтарның баштаар черлери болгаш «Межегей» совхозтуң дирекциязы малчыннар дугайында доктаамал сагыш салыр, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээр, а малчыннарның талазындан аңаа харыы кылдыр кыштаглаашкынны чедиишкиниг чорудар, малдың каражазын чаңгыс-даа болдурбас дээш шыңгыы ажылдаар ужурлуг.

Кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң хүлээлгези — малчыннарга доктаамал барып, оларга практиктиг дузаны көргүзери болур.

С. ТУШКОВ.

Комсомолчу-аныяктарның тудуг звенозу

Өвүр районнуң «Кызыл тук» кодээ ажыл-агый артелиниң комсомолчу-аныяктары тудуг бригадазында улуг күш болуп турар. Олар 1957 чылдың бүдүрүлге планынга көрдүнген тудуг планын күүседир талазы-биле күжениишкиниг ажылдааннар.

Колхозчу-аныяктарның тудуг звенозу тудуг талазы-биле боттарының онаалдазын чедиишкиниг күүсеткеш, звенолар аразынга шилчиир кызыл тукту чаалап алганнар.

Звенонуң кежигүннери 1958 чылда тудар чүрттелга бажыңнарының, бүдүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдың тудугларын тударынга идекейлиг киржир хүлээлгени алганнар. Олар ам тудуг ыяжының белеткелин чедиишкиниг чорудуп турар.

М. СААЯ.

В. И. Лениниң Чогаалдарының бешки үндүрүлгезиниң дугайында

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненің үндезилекчизи, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының улуг башкызы болгаш баштыңчызы В. И. Лениниң Чогаалдары—демократия болгаш социализм дээш демиселдің оруун, чаа коммунистиг нинтилелди тургузарының оруун кижи төрелгетенге чырыдып турар билиглериниң төнмес дезу болур.

Бистиң чуртувуска Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда дөртен чыл дургузунда партияның Төп Комитеди В. И. Лениниң өлүм чок ажылдарын чыыр болгаш парлап үндүрер талазы-биле улуг ажылды кылган. Ленинчи чогаалдарны масса номчукчуларга чедиңгир болдурар дээш, В. И. Лениниң Чогаалдарының дөртү үндүрүлгезин парлап үндүрген болгаш ам оларның бешки, долу Чыындызын үндүреринге белеткел ажылын чорудуп турар.

Партияның IX съездизинин доктаалын өзүгаар үндүрген В. И. Лениниң Чогаалдарының бирги үндүрүлгезинге 1500 ажыг чогаалдар кирген. Ол болза Лениниң литература салгалын чангыс ааз кылдыр чыыр дээн баштайгы оралдажышкын болган. Бирги үндүрүлгеге хөй санныг четпестериниң бар болганы кайгамчыктыг эвес.

Советтериниң II съездизинин болгаш партияның XIII съездизинин шиитпирин өзүгаар В. И. Лениниң Чогаалдарының составының база материалы чыскалганының талазы-биле ийиги үндүргени-биле бир дөмей үшкү үндүрүлгени 1925—1932 чылларда парлап үндүргүлээн. Биргизи-биле деңнээрге ол үндүрүлгелерни немээн болгаш калбарткан турган. Оларның түс бүрүзү 30 томнардан тургустунган болгаш В. И. Лениниң 2700 ажыг чогаалдарын аңаа киирип турган. Ынчалза-даа ийиги болгаш үшкү үндүрүлгелер долу эвес болган.

В. И. Лениниң Чогаалдарының дөртү үндүрүлгези 1941, 1946—1950 чылдарның үезинде парлаттының үнген. Ол үндүрүлгени СЭКП ТК-ның доктаалын өзүгаар белеткээн болгаш мурнундагыларынга деңнээрге ең-не долу үндүрүлге болган. Дөртү үндүрүлге 35 томнардан тургустунган, ол томнарга В. И. Лениниң 2927 чогаалдары кирген. Ийиги болгаш үшкү үндүрүлгелерге чок турган 500 ажыг немелде ленинчи документилер болгаш материалдар дөртү үндүрүлгеге кирген.

Дөртү үндүрүлге калбак нептерээн турган. Том бүрүзүнүң тиражы 800 муң кезек ажып турган. Ол үндүрүлге бүгү эвиледешкен совет республикаларда, улус демократиязының чурттарында болгаш еске-даа элээн хөй чурттарда очулдурттунуп турар.

Ындыг болза-даа В. И. Лениниң Чогаалдарының дөртү үндүрүлгези улуг үнелиг болганы-биле чергелештир, четпестери база бар деп номчукчулар айтып турган. Ол үндүрүлге база-ла долу эвес болуп турар. Томнарга справка (тайылбыр) бөлүү, В. И. Лениниң амыдыралының болгаш ажыл чорудулгазының үеленинден аңгыда допчу тодаргай тайылбырлардан тургустунган.

Ол бүгүнү барымдаалап көргеш, В. И. Лениниң Чогаалдарының дөртү үндүрүлгезинге немелде 8 томнарны үндүрер болгаш мурнундагы бүгү үндүрүлгелериниң четпестерин чайлаткан турун болгу дег, Ленинчи чогаалдарының долу Чыындызын парлап үндүрер дугайында СЭКП Төп Комитеди 1957 чылда шиитпир үндүрген. Ол доктаалды өзүгаар СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институду В. И. Лениниң Чогаалдарының дөртү үндүрүлгезинге немелде ийи томнарны ам үндүрүпкен болгаш Чогаалдарының чаа, бешки үндүрүлгезин белеткеп эгелей берген.

В. И. Лениниң Чогаалдарының долу Чыындызы 1957 чылдан 1963 чылга чедир үениң иштинде белеткээн турар ужурлуг болгаш 55 томнардан тургустунар, мурнундагы үндүрүлгелерге парлаттынган, а ол ышкаш В. И. Лениниң хөй чаа, 3000 ажыг чогаалдары, материалдары болгаш документилери ол үндүрүлгеге кирер.

Марксизм-ленинизмниң институдунуң Төп архивинде хөй санныг ленинчи кыдыраштар кадагалаттының чыдар, олар Чогаалдарда кирбээн. Оларның иштинден хөйүү Ленинчи чыындыларга болгаш өске-даа үндүрүлгелерге бодунуң үезинде парлаттынган болза-даа, ам бо үеде ховар чогаалдар апарган. Ооң-биле холбаштыр ленинчи документилериниң улуг бөлүү херек кырында номчукчуларга четпестей берген.

В. И. Лениниң Чогаалдарының дөртү үндүрүлгезин доосканының соонда 100 хире ленинчи документилер бистиң солун парлалгавыска чарлаттынган.

Владимир Ильичиниң шаанда билдинмээн хөй санныг ажылдары 1912—1914 чылларда В. И. Лениниң чурттап турганы, Польшада Краков хоорайга ийи чыл мурнунда тывылган. Оларның чүгле чамдыызы парлаттынган.

Ынчангаш шаанда хөй эвес санныг номчукчуларга чедер турган ийикпе азы оларга мырыңай билдинмес турган хөй-хөй документилер В. И. Лениниң чогаалдарының долу Чыындызынга кирер.

Чижээлээрге, В. И. Лениниң большевикчи «Искра», «Вперед», «Пролетарий», «Социал-демократ», «Звезда», «Правда» солуннарга, журналдарга болгаш чыындыларга парлаттынган чүүлдери, а ол ышкаш орус болгаш даштыкы парлалганың янзы-бүрү органнарынга чарлаттынган чүүлдери болгаш тайылбырлары чаа үндүрүлгеге кирер. Партияның съездилеринге болгаш конференцияларынга, Советтериниң съездилеринге, Коминтернаның конгресстеринге В. И. Лениниң илеткелдери болгаш чугаалары, партияның удуртукчу төп черлериниң хуралдарынга, массалыг хуралдарга болгаш митингилерге чугаалары, а ол ышкаш В. И. Лениниң бижээни листовкалар, медеглелдер, кыйгырыглар, чагаалар, телеграммалар, демир удазын-биле чугаалажышкыннарның бижимели, анкеттер болгаш еске-даа материалдар чаа үндүрүлгеде кирип турар.

Бешки үндүрүлгеге В. И. Лениниң доозуп кылган ажылдары-биле кады белеткээн материалдары база кирип турар: планнар, конспектилер, телевиледер, демдеглелдер, еске авторларның бижээни документилерге эдиглер, а ол ышкаш еске авторларның номнарынга, брошюраларынга болгаш чүүлдериниге В. И. Лениниң саналдары, демдеглелдери, номнардан, журналдардан болгаш солуннардан, таблистерден ушта бижээн болгаш еске-даа чүүлдер кирер, белеткээн материалдар Ленинчи чогаалдарны өөренирине дыка чугула ужур-дузалыг. В. И. Ленин бодунуң чогаалдарын белеткеп тургаш, кандыг улуг ажылды кылганыл деп чүвени ол материалдар тодаргай көргүзүп турар.

Белеткеттинген материалдарның аразында «Россияга капитализмниң хөгжүдези» деп номга, «Империализм капитализмниң дээди чадазы болур» деп чогаалга, «Империализм дугайында кыдыраштар» дээр сураглыг чогаалдарга белеткээн ажылдар чугула черни эзлеп турар. Аграр болгаш национал айтырыгларны чогаадып ажылдаарынга В. И. Ленин хөй санныг литератураны киириштирип ажыглаан. «Күрүне болгаш революция» деп номга белеткээн материалдарлыг «Марксизм күрүне дугайында» деп кыдыраашы Чогаалдарда кирип турар. Ленинчи «Философия кыдыраштары» тускай том болуп үнер.

К. Маркс биле Ф. Энгельстиң чогаалдарының ленинчи конспектилери бир-ле дугаарында парлаттының турар. Ол чогаалдарны Лениниң хынамчалыг өөренип турган дугайын болгаш В. И. Ленин ол чогаалдарның улуг ужур-дузазын бедик үнелеп турган дугайын ленинчи улуг кыдырааш (176 арын) тодаргай хереглеп турар, ол кыдыраашты Марксизм-ленинизмниң институдунуң архивинде шыгжап турар.

Бухариниң «Шилчилге үезиниң экономиказы» деп номунга шүүмчүлелдиг саналдарны, XI ленинчи чыынды номга парлап үндүрген, «Дайын болгаш дайынны чорудар дугайында» деп Клаузевицтиң номунга Лениниң шүүмчүлелдиг саналдарын болгаш ооң ушта бижээн чүүлдерин XII ленинчи чыынды номга парлаан турган, бо чүүлдерни болгаш еске-даа элээн хөй материалдарны В. И. Лениниң Чогаалдарының долу Чыындызынга база киирер деп турар.

Чогаалдарның долу Чыындызынга кирген турар ленинчи чаа материалдар болза, марксизм-ленинизмниң идейлиг улуг эртинезинге улам ынай долдуруушкун болуп турар. Ол материалдар болза партияның теоргүзүүн ангы-ангы үелериниг ооң ажыл-чорудулгазын тодарадып турар.

Г. В. Плехановка, Г. М. Кржижановскийге, С. И. болгаш И. И. Радченколарга, В. Д. Бонч-Бруевичиге В. И. Лениниң чагаалары «Искранын» үезинге хамаарып турар немелде материалдар болур.

Мурнундагы үндүрүлгелер-биле деңнээрге чаа үндүрүлгениң томнары партияның III съездизинин чамдык материалдары-биле неметтинип болур.

Г. В. Плеханов, В. А. Карпинскийге, Ф. А. Ротштейнге, Л. Тышкага болгаш өскелерге-даа В. И. Лениниң чагаалары реакцияның чылдарында болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаа революстуг көдүрүлүшкүнүнүң үезинде В. И. Лениниң ажыл-чорудулгазын тодаргайлап турар. Партияны камгалаар болгаш быжыглаар дээш узуткакчыларга удур В. И. Лениниң демиселин, идея талазы-биле чайгылыышкыннарга болгаш марксизмден ойталаар чорукка удур демиселди ол чагааларда илередип турар.

Делегейниң бирги дайынынга хамаарышкан чаа документилер болза, империалистиг дайынга удур, социал-шовинизмге удур Лениниң демиселин тодарадып турар. Ол болза Г. В. Плеханов биле В. Косовскийниң рефераттарының дугайында чүүлдер, солунга үнген бодунуң рефераттарының талазы-биле шүүмчүлелдернин бижилгези, Циммервальд конференциязының материалдары, элээн хөй чагаалар болур.

Февральдың буржуаз-демократтыг болгаш Октябрьның социалистиг революцияларының элээн хөй документилери: Кшесински ордузунга большевиктерниң хуралынга чугаазының материалдары, хоозураашкын, үрелишкин-биле демиселдің экономиктиг хемчеглериниң дугайында резолюцияларның конспектизи, чагаалар болгаш еске-даа чүүлдер чогаалдарда бир-ле дугаар кирип турар.

Чаа материалдарның элээн хөй санныы совет үеге хамааржып турар. Ол материалдар чүрттүң улус ажыл-агыйын удуртур талазы-биле, ажыл-агый тургузуушкунун эргелеп башкарарының кол-кол чүүлдерин ажылдап чогаадыр талазы-биле В. И. Лениниң ажыл-чорудулгазын тодарадып турар. Ындыг документилерниң бирээзи «Совет эрге-чагырганың эзлчеглиг сорулгалары» деп Лениниң сураглыг ажылының планы болур.

Элээн хөй материалдарга Ленин чер-чериниң дуржулгазын өөренириниң, ону тайылбырлаарының болгаш нептередириниң эргежок чугулазының дугайында айтышкыннар берип, ажылды экижидерин кандыг арга-биле чедип алырын тодаргай көргүзүп турган.

Совет күрүне аппарадының ажылын тодарадып турар чаа документилер болза, бюрократизмге удур, аппаратты бөлүүнчүдер болгаш чиигедир, улус чон-биле ооң харылаазын күштелдирер болгаш күрүне эргелелинге ажылчы чоннуң ең-не калбак кезектерин киириштирер дээш, совет хоойлуларны шыңгыы сагыыр дээш В. И. Лениниң демиселин тодаргай көргүзүп ту-

Комсомолчу-аныяктарның трактор бригадазында

Чадаана МТС-тиң И. Е. Очаковский бригадирлээн комсомолчу-аныяктарның бешки трактор бригадазы Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ховуларында элээн хөй чыл иштинде ажылдап турар.

Колхозчу тараажылар-биле кады демниг ажылдавышаан, трактор бригадазының ажылдакчылары 1957 чылда элээн чедишкиннерни чедип алганнар. Тарааның ниити чыылдазы гектар бүрүзүнге планныг онаалдадан 3,1 центнер ашкаа.

Чадаана МТС 1957 чылда трактор ажылларының планын 113,5 хуу күүсеткен. Маңаа бешки трактор бригадазының ажылдакчыларының күш-ажылының чогуур үлүү база салдынган.

Бешки трактор бригадазы 798 гектар черге чайгы чер аңдарылгазын, 1082 гектар черге күсү аңгыс аңдарылгазын чоруткан. Ол болза 1958 чылда бедик дүжүт алырының үндезини болур.

МТС зоназының тос трактор бригадаларындан бешки трактор бригадазы чылдың бүгү дургузунда шилчиир кызыл тукчугашты быжыг тудуп, күш-ажылга эң бедик көргүзүглерни чедип алган. Бригада 15 аът күжүнге шилчиткен трактор бүрүзүнге 422 гектар чымчак черни аңдарар онаалданы 632 гектар кылдыр күүсеткен.

Бригада ниитизи-биле 5802 гектар чымчак чер аңдарар планын 7775 гектар кылдыр күүсеткен болгаш социалистиг чарыштың бирги черинге үнген.

С. ИКОННИКОВ.

„Чымчак алдынны" Төрээн чуртка хөйну бээр дээш

1957—1958 чылдарның аңныыр сезонунда хөй «Чымчак алдынны» Төрээн чуртка бээр дээш Каа-Хем районнуң аңчылары шудургу ажылдап турарлар. Аңныыр сезонун организастыг эртгирер талазы-биле колхозтарның баштаар чердериниң база көдээ Советтерниң талазындан элээн хемчеглерни алганын демдеглээр херек.

Социалистиг чуртларның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралының Декларациязын болгаш Тайбыңның Манифезин районнуң аңчылары улуг көдүрлүүшкүн-биле танышкаш, өлүк тывыжының планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнгеннер. Боттарынга алган хүлээлгелерин аңчылар боттандырбышаан, 940 мың рубльдиң өлүүн дужаап, 1957 чылның дөртү кварталында өлүк тывыжының планын декабрьның баштайгы чарыында ажыр күүсеткеннер.

Өлүк тывыжының планын ылаңгыя «Тере-Хөл» колхозтуң аңчылары эрестиг күүсеткен болгаш аңныыр ажылын амдаа чедишкиннерге чорудып турар. Аңныырга ол колхозтуң 190 аңчылары киришкен. Олар тайганың улуг харынга таваржып, бергелер турза-даа, 614 киштерни, 25 мун диинни аңнап тыпканнар.

Ол колхозтуң мурнакчы аңчызы эш Сотпа 8428 рубльдиң, Куужаан — 6877 рубльдиң өлүүн, аңчылар эштер Иргит Шокшай, Дерме, Доржу, Николай Чадамба, Борис Балдан, Дмитрий Комбу, Константин Сурунгур оларның кижи бүрүзү 10-дан 20 чедир киштерни, 4-5 муң чедир диинни аңнап тыпкаш, өлүк тывыжының планын чедишкинниг күүседиринге эң идепкейлиг киришкеннер.

Районда «Октябрь 14 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң аңчызы эш Шныров болгаш «Кызыл тук», Ленин аттыг колхозтарның аңчылары өлүк тывыжының планын дөртү кварталда чедишкиннинг күүседиринге база идепкейлиг киржип, аңнаашкынны ам-даа үргүлчүлеп турарлар. Ол ышкаш «Тиилелге» колхозтун, Сарыг-Сеп суурнуң аңчылары биче эвес орулгалыг болган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының декабрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советынның тоску сессиязының шиитпирлери Каа-Хем районнуң аңчыларын күш-ажылчы чаачаа чедишкиннерге улам сорук киргген. 1958 чылдың бирги кварталында өлүк тывыжының планын хуусаа бетинде ажыр күүсеткеш, 100 муң рубльдиң өлүүн пландан дашкаар аңнап тыварын олар хүлээнгеннер.

Я. ДОРЖУ.

Мурнакчы механик эш Тойбу

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозта электростанцияның механиги И. Тойбу ол станцияны ам 4 чылдарның дургузунда үлегерлиг ажылдадып турар. Колхозтуң электростанциязының күчүзү-биле килорама, далган дээрбези, тараа саваны хөлүлээр, картофель болгаш чинге-тараа кырлыг-каразын арыглаар машиналар ажылдап турар.

Электротехниканың талазы-биле бодунуң шингээдип алган билиин эш Тойбу колхозчу ажыл-ишчилерге күзелдии-биле дамчыдып берип келген. Ам ооң удуртулгазы-биле дежурный 2 электриктер, 2 кочегарлар, 2 машинистер ол станцияда ажылдап, боттарының тускай мергежилин бедидип турарлар.

«Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артелинде электростанция районнуң колхозтарында бүгү станцияларның дээрези болуп турар. Колхозтуң ажыл-агыйын хөгжүдеринге, орулгазын көвүдеринге ол станция улуг рольду ойнап келген болгаш ойнап-даа турар. Электростанция колхоз бүдүрүлгезиниң кол-кол адырларын болгаш колхозчуларның бажыңнарын электри чырыы-биле хандырып турар.

В. УЙНУКАЙ.

Чаа чылдың тудугларынга

Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхозтуң тудуг бригадазы чаа чылдың тудугларынга материал белеткээрин организастыг чорудып турар. Сөөлгү хүннерге чедир 5400 ажыг чудуктарны тайгада белеткээн, ооң иштинден 3900 чудуктарны черниң агында бөлүп чыгган.

Бригаданың амгы кол кичээнгейи ыяш белеткээрин үргүлчүлевишаан, ылаңгыя ону тудуг шөлдеринге сөөртүү болуп турар. Бо талазы-биле транспорт бригадада хандыттынган.

И. ОЙДУП.

Коллегиалдыг чоруктуң принцивин шыңгыы сагыыр

(ДОСААФ-тың үшкү область конференциязы)

1957 чылдың декабрь 25-те Кызыл хоорайга ДОСААФ-тың үшкү область конференциязы болуп эрткен.

Конференцияга ДОСААФ-тың область комитединиң отчеттуг үениң дургузунда чоруткан ажылының дугайында илеткелди ДОСААФ обкомунуң даргазы И. Фролов кылган.

— Очёттуг үениң дургузунда областың ДОСААФ организациязы сан-даа, организация-даа талазы-биле өзүп быжыккан. Чижээ, 1956 чылда өласка 7100 кежигүннерлиг 240 ДОСААФ эге организациялары санаттынып турган. А ам области 327 ДОСААФ эге организациялары, ында 11.725 кежигүннер санаттынып турар. ДОСААФ кежигүннериниң хөрээженнериниң саны 1979 кижи болуп турар.

Районнарның ДОСААФ организациялары чурттакчы чоннуң ортузунга орен камгалалының билиглерин пропагандаалаар талазы-биле ажылды мурнукузундан эжиктеки демдеглээн. Ооң чижээнге Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Таңды районнарда ДОСААФ организацияларының ажылының эки талаларын көргүскен.

Ынчалза-даа ДОСААФ ажылында улуг четпестерниң бар болуп турарын конференция демдеглээн. ДОСААФ-тың область комитеди районнар организацияларын удуртурун ёзу барымдаалап, канцеляржы ёзу-биле чорудуп келген. ДОСААФ обкому чер-черде ажыл-херектиг байдалын тодаргай билбейн турар. Ооң түннелинде ДОСААФ-тың чамдык райкомнарының ажылы шуут сандараан. Чоокта чаа болуп эрткен районнарның отчёттуг хуралдарынга үш райкомнарның (Бии-Хем, Өвүр, Бай-Тайга) ажылын багай деп санаан. ДОСААФ-тың Өвүр райкомунуң даргазынга ДОСААФ обкомундан томуйлаткан эш Хабибулин кандыг-даа ажыл чорутпаан, харын-даа ДОСААФ райкомунуң хамык эт-хөренгизин садып сайгаргаш, 9 муң ажыг рубльди хуузунда самчыгдап каан. Ол ышкаш ДОСААФ-тың Бии-Хем райкомунуң ажылы база сандараан турган. Чурттакчы чонну атомга удур камгалалга белеткээри болгаш ескедаа чижек онаалгалар ол районга күүсеттинмээн.

Ол ышкаш арага-дарыга хандыыр чоруктар ДОСААФ обкомунуң ажылдакчыларының ортузунга турган. Ылаңгыя районнарга албан ужурунда баргаш, райкомнуң дужаап берген кежигүн дадывырын самчыгдап, арагалаар чоруктар ДОСААФ обкомунуң ажылдакчыларынга турган. Мооң чижээнге ДОСААФ обкомунуң инструктору эш Баҗыр-Сатты киирип болур.

Чөөн-Хемчик районда ДОСААФ ажылы элээн эжиктээн. Районнуң колхоз бүрүзүнде ДОСААФ эге организациялары тургустунган. Колхозтарда эге организациялар сан болгаш организас талазы-биле өзүп, быжыгып турар. «Коммунизмче орук» колхозта ДОСААФ эге организациязында 80 ажыг кежигүннер санаттынып турар. Ооң даргазы эш Хомушку багай эвес ажылдап келген. 1957 чылда районга чолаачылар болгаш мотоциклчилер белеткээр ийи бөлгүмнер ажылдап турган. Районга ДОСААФ-тың шугуму-биле 270 ажыг чолаачыларны болгаш дыка хөй мотоциклчилерни белеткээн. Ынчалза-даа ДОСААФ райкому ажылдаар оран-сава чок болуп, материалдыг базаның айтырыы бергедеп турар. А ДОСААФ обкому бо талазы-биле кандыг-даа дуза көргүспээн.

ДОСААФ-тың область комитединиң ажылында кол четпестерниң бирээзи болза, удуртулганың коллективтиг болур чоруун хажытканы болур. Бүгү-ле чүвени эш Фролов часкаан баш билип турган, обкомнуң пленумунга шиитпирлээр ужурлуг эргежок чугула айтырыгларны чүгле чаңгыс дарга шиитпирлеп турган.

ДОСААФ обкомунга турган арагалаар, тала-дугай тыртар чоруктарны төлөөлер шыңгыы шүүмчүлээн. Эш Фролов баштаан обкомнуң ажылдакчылары ажыл үезинде арагалап турган таварылгалар бар. Обкомнуң ажылдакчыларынга ажыл шагында бажың септеткеш, оларга акшаны үндүрүп берип, ооң-биле арагалап турганы конференцияга илерээн. ДОСААФ обкомунуң президиумунге ол айтырыгны каш-даа чугаалажып, эш Фроловту сагындырган болза-даа ол ындыг чоруктарны үргүлчүлеп келген. Обкомнуң эт-севиндеп 2 эрги автомашинаны хуу кижилерге чиик өртекке саткан. Оон аңгыда ол машиналарга хереглээр артык кезектерни саткаш акшазын эш Фролов боду ажыглаан.

Область конференциязынга санал берген төлөөлер практиктиг ажылда четпестерни үндезини-биле узуткан, ДОСААФ организациязының ажылын бедик деңнелге тургузарын негээннер.

Отчет илеткелдиң талазы-биле конференция делгеренгей шиитпирни хүлээп алган.

ДОСААФ-тың область комитединиң бирги организастыг пленуму болган. Пленумдан ДОСААФ обкомунуң президиумун 9 кижи составтыг кылдыр соңгаан. ДОСААФ обкомунуң даргазынга эш Норбу соңгуттурган.

Техниканы шиңгээдип алырынче чүткүл

Ам он чеди харлыг аныяк колхозчу М. Семис-оол бичезинден тура-ла дарганнаар, чаззыр чорукка, техникага ынак чораан. Ол 15 харлыындан эгелээш трактورга прицепщиктеп, чолаачыларга дузалажып ажылдавышаан, техниканы практика кырынга өөренип алырынче хандыкшаан.

Ол 1957 чылдың чазынында комбайн септелгезинге ажылдаан, ооң соонда электри-биле хой кыргыыр агрегаттың курузунга өөренгеш, ооң техниказын шиңгээдип алган. М. Семис-оол амгы үеде Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң 45 километр ырак черде бирги сүт-бараан фермазының электри шимчедикчизин хөделдирип, ажылдадып турар. Техниканы камныг эдилээрин ол эки билир, электри шимчедикчилиниң бүгү-ле кезектерин, генераторну пөс-биле ол кылайтыр аштап, оларның техниктиг байдалын үргүлчү хынап көрүп турар. Электри шимчедикчиниң турар бажыңының ишти үргүлчү арыг-шевер.

М. Семис-оол «Электротехника» деп өөредилге номун болгаш техника дугайында өске-даа номнарны өөренип, ону практика-биле холбаштырып турар. Сүт-бараан фермазы электри шимчедикчинин чырыткызы-биле хандыртынган. Бир чүс инек кирер чаңгыс аай хевирлиг кажаанның иштинде болгаш саанчыларның бажыңнарында Ильичиниң лампалары чайыннандыр чырып турар.

М. СУМУЯА.

Көдээ садыг черлериниң ажылын бедик деңнелче

(Чагаалар допчулалы)

Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Талада көдээ магазин эргелекчизи М. Делег районда мурнакчы садыгжыларның бирээзи. Бараан саарылгазының болгаш белеткелдериниң планнарын эрткен чылдың эгезинден бээр ай санында үргүлчү ажыр күүседип келген.

Садып алыкчыларга өөлдек, сагыш човангыр ажылдакчы эш Делег садыгның культуразын чедип алган. Магазинде арыг-шеверни тургускан, барааннарны чурум чыскаалдыг кылдыр делгээн. Ол амгы үеде чорумал садыгны ырак одарларда малчыннарның ортузунга доктаамал организастап, малчыннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырып турар.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

• • •

Бай-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурда садыгжы Донгак Севик бодунуң эргелекчилээн магазинниң ажылын сөөлгү үеде элээн эжиктеп, Бараан саарылгазының планын ажыр күүседирин эрткен чылдың ноябрь айда чедип алган болгаш декабрь айының — хуусаазында күүсеткен.

Ажылчы чоннар кандыг барааннарны чугула хереглеп турарын ол үргүлчү сонуургап, олардан айтырып, чоннуң хереглээн барааннарын сельпонуң складындан чогуур үезинде ап алгаш, садыглап турар.

Ооң-биле чергелештир, Бай-Тайганың көдээ черлериниде чамдык магазиннерниң ажылында улуг четпестерниң барын айтыр херек. Чижээ, районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде магазин эргелекчизи эш Монгуш бодунуң хүлээлгезин багай күүседип, ажылчы чоннарның, ылаңгыя малчыннарның хереглелдерин четпес хандырып турар.

Чоннуң хүн-бүрүде хереглээри шай, оттуг ыяш, кероси ышкаш барааннар ол магазинге үзүктелишкиниг саттынып келген. Ол ышкаш школаның өөредилге номнарын болгаш хереклелдерин арбыдадыр садыглаар дугайында ол чогуур кичээнгейни салбайн турар.

Магазиниң ишти амгы үеде соок, садыгның культуразы чавыс. Оон ыңай садыгжы эш Монгуш чамдык үелерде магазинни 3 — 4 хүннерде хааглыг тургузуп келгени хаая эвес. Бо магазиниң ажылында четпестерни дүрген чайладырынче, ажылчы чоннарның хереглелдерин чогуур үезинде хандырарынче кичээнгейни салыры Бай-Тайга райпозунуң баштаар черинден негеттинип турар.

Ө. САЛЧАК,
Х. КАРА-ООЛ.

• • •

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» көдээ ажыл-агый артелинин Белдир-Кежиниде магазинниң эргелекчизи эш Хемер-оол колхозчуларның, ылаңгыя малчыннарның хереглелдерин хандырарынче кичээнгейни салбайн келген. Амгы үеде ол магазин хааглыг турып турар, а Белдир-Кежин суурнуң чурттакчылары боттарынга хереглээн барааннарын Шагаан-Арыг хоорайдан кээп садып алыр ужурга таваржып турарлар. Бо магазиниң ажылын кажан эжиндер ирги?

Х. БОДУЯ.

• • •

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артелинде садыгжы эш Макар бодунуң эргелекчилээн магазиниң ажылын эжиндер дугайында сагыш салбайн келген. Магазин чогуур шагында ажыттынмас, а кежээ эрте хагдына бээр. Ырак одарларда малчыннарны азып-чем болгаш үлетпүр барааннары-биле хандырар чугула сорулганы эш Макар күүсетпейн турар.

Бо магазиниң эргелекчизи ол хире четпес ажылдап турда, райпо баштаар черинден хемчег албайн келген.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Транспорт-биле хандырар

Область төвү Кызыл хоорай-биле Каа-Хемниң Сарыг-Сеп суурнуң аразында автобустар үргүлчү аргыжып турар. Ындыг болза-даа, автобустарның ажылын ам-даа чогуур негелдезинге чедир организаставаан. Кызыл болгаш Сарыг-Сеп аразында суурларда машина манаан хамаатыларны амгы үеде эвээш эвес көрүп болур.

Ылаңгыя, машина манаан хамаатылар Федоровка суурнуң чанында хөй болуп турар. Аңаа келген автобусту көөрге чамдыкта олут чок болур, а чамдыкта «чүгле Кызыл баар кижилерни олурттур чүве» дээш орук унунда суурлар аразынга чоруктуг хамаатыларны албайн турар.

Мээң будум кемдээн аарыг кижи мен. Кызылдың эмнелгезинге баар дээш Федоровка суурнуң чанынга үш хүн иштинде машина манап келдим, а мээң-биле кады машина манаан хамаатылар он ажыг кижи. Пассажирлер аргыштырар автобустарның ажылын таарыштыр организастаары Кызылдың автотранспорт конторазындан негеттинип турар.

С. САЛЧАК.

Арагалаар чорук ажылга шаптыктыг

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң Сесерлигде хой фермазының бригадири М. Ойду үргүлчү арагалаар чорукка сундуккан. Декабрьның эгезинге чедир сөөлгү үш айларда ол үргүлчү-ле эзирик чоруур. Сесерлигниң столовазызынга болгаш магазининге ол бо-ла чедип келген турары дыка көскүлеп. Оортан ооң кол-ла хереглээн чүвези спирт, водка. Ооң арны диртчигир кызыл, карактары киртегер, боду үргүлчү чударангай чоруур, үргүлчү арагалаарга ам ынчап баары ол-ла болгай. Ындыг байдалга таварышкан кижи улуг күженнишкиниг ажылдап-даа шыдавас.

Бүзүн хой кыргылдазын соок дүшкелекте дүрген доозарын, хойларны чогуур хуусаада бүрүн тарып боозадыр ажылды организастаарын колхоз баштаар чери М. Ойдуга дааскан турган. Ындыг-даа болза, Ойду ол чугула ажылдарны эки организастап шыдаваан. Ол арагалап чоруп турда-ла, ажыл саадаан. Хой кыргылдазы болгаш хойларны тарып боозадыр чорук онза хожудаан, ол ажылдың шынары эки эвес болган. Малчыннарның саналын, сүмезин ол херекке албайн турар чүүл база бар.

Бүзүн хой тарып боозадып турар үеде 6 кошкарларны чемгереринге хереглээр 4 шоодай арбайны баштаар чер үндүрүп бээрге, Ойду ону амы-хуузунда ажыглап, арага садып ижип, төтчеглээн. Хой тарып боозадырынга хереглээн 2 литр спиртти бичилеп ижип турза-турза дегерип каан. Ойду мал ажылының талазы-биле тускай эртемниг кижи хирезинде, ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң ёзулуг боттуг хемчеглерин албайн турар.

Декабрьның бирги чартыында бир-ле хүн Бегирээден чоруткаш дүште Сесерлигге, оон Ээрбекке четкеш, даартазында ол дедир чедип келген, Ойду ол ынчап чоруп тургаш үргүлчү арагалап, колхозтуң аъдын кам чок эдилеп, ону эки дыштандырбас, тоттур чемгербес, таарыштыр ажаарынче сагыш салбас турган. Ойдунуң ындыг четпестери-биле эптежип болбас. Колхоз баштаар чери мооң бир шиидин тывар ужурлуг.

А. САЛЧАКОВ.

рар. Партияның VIII съездизиниң программа комиссиязының чогаатган программазының ниити политиктиг кезээниң үшкү үүлүнүң төлевилели Чогаалдарда кирип турар, буржуазияның демократиязынга удурланыштыр пролетаржы, ёзулуг улусчу совет демократияның алыс утка шынарын ол төлевилелде тодарадып турар.

Даштыкының шериг интервенциязының болгаш хамаатты дайынның үезиниң материалдары болза, Оран камгалалының Ажылчын Тараачын Совединиң Даргазы В. И. Ленинниң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын, Кызыл Армияны быжыглаар дугайында, интервентилерни болгаш иштики контрреволюцияны чаза шаварынга күштерни мобилизастаар дугайында ооң сагыш салышкынын, шериг-стратегиг планнарны болгаш шеригниң революстуг Чөвүлелиниң директиваларын чогаадырынга ооң удуртулгазын тодаргай көргүскен.

Ниитилел-политиктиг тургузуу ангызыңы күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарының принцивиниң дугайында, Совет күрүнеиниң даштыкы политиказынга удуртулга дугайында, тайбың дээш, бүгү чурттар-биле ажыл херек харылзааларын быжыглаары дээш ооң могаг-шылаг чок демиселин В. И. Ленинниң чогаалдарының долу Чыындызында киирип турар.

Бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкининиң дугайында материалдар В. И. Ленинниң чогаалдарының долу Чыындызында улуг черни эзлеп турар. «III Интернационалдың сорулгаларының дугайында» үүлүүн планы, Коминтернаның II конгрезинге илеткелдин «Бүгү делегей байдалы болгаш Коммунистиг Интернационалдың кол сорулгалары» деп планы, Коминтернаның III конгрезиниң ажылы-биле холбашкан документилер, «чаңгыс фронт дугайында тезистерге киирген саналдар» болгаш ескеаа үүлдер бешки үндүрүлгеде бир-ле дугаар кирип турар.

Бешки үндүрүлгеде кирип турар В. И. Ленинниң чогаалдары болза, мурнундагы үндүрүлгелер-биле деңнээрге партияның чаңгыс эви, сырый каттышканы болгаш ооң хүрээлениниң арыг-шевер болуру дээш, партийжи шыңгыы сагылга-чурум, партийжи амыдыралдың нормаларын болгаш партийжи удуртулганың принциптерин туюлунга чедир боттандырары дээш Ленинниң демиселин улам-на долузу-биле көргүзүп турар.

В. И. Ленинниң чогаалдарының Чыындызынга бир-ле дугаар кирип турар документилер хемчээниң талазы-биле 20 хире томнар болуп турар.

Бүгү материалдар дес-дараалаан чурумму-биле кирген, чагаалар тускай том болуп кирген. В. И. Ленинниң даштыкы дылдарга бижээн ажылдарын хол-биле бижээнин барымдаалап орус дылга очулдуруп парлаан.

В. И. Ленинниң чогаалдарының долу Чыындызының томнарынга эртем тайылбырлыг бөлүктү бээр деп турар. Том бүрүзү ук томда кирген чогаалдар кандыг төөгүлүг үеде бижиттингенин допчу тайылбырлап турар эге кириилде-биле ажыттынып турар, ол ышкаш В. И. Ленинниң кол идеяларының ол чогаалдарда хөгжүлдезин томда тайылбырлаан. Ол ышкаш бо үеге чедир дилеп тыппаан болза-даа, томнуң бижиттинген үезинге хамаарышкан, В. И. Ленинниң ажылдарының даңзызын; В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының үелерин, строгтар адаанга тайылбырларны (колдуунда-ла даштыкы сөстерниң болгаш текстерниң очулгазының тайылбырын; том бүрүзүнүң төнген ужунга тайылбырларны; томнуң иштинде чугаалаан, азы цитаттаан литератураның болгаш ында ады кирген кижилерниң дугайында допчу тайылбыр) бердинген.

В. И. Ленинниң чогаалдарының долу Чыындызын парлап үндүрер чорук болза, бистиң партиявыстың болгаш бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенниң идейлиг амыдыралынга чугула болуушкун болур.

А. КОПЦЕВА,
СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институдунуң эртем ажылдакчызы.

ССРЭ-де амы-бот страхованиези

Ажылчы чоннарның чаагай байдалын улам эжиндер талазы-биле партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар хөй санныг хемчеглериниң иштинде амы-бот страхованиези чугула черни эзлээн.

Амы-бот страхованиезиниң дузазы-биле хамааты бүрүзү ондактыг таварылгалардан ниити ажылдаар шинээзин шуут чидиргени дээш чогуур акша түүнү алыры магадылаттынар, страхованиеленген кижи боду өлзе-даа ооң өг-бүлезиниң кежигүннеринге акшаны бээр. Оон аңгыда амы-бот страхованиези болза назынының кайы-бир үезинде ап хереглээр шыгжавырны тургузуп алыр арганы хамаатыларга хандырып турар.

Амы-бот страхованиезиниң онза байдалы болза ону ажылчы чоннарның боттарының киирген дадывырларының күселиби-биле чорудуп турарында болур. Ол дадывырларны эки тура-биле страхованиеленген ажылчы чоннардан чыылдыргаш, тускай фондуну тургузар, страхование түүнү алыр кылдыр чагыг берген страхованиеленген кижилерге ол фондудан чогуур түүнүг акшаны үндүрүп берип турар. Ынчангаш боттарының аразындан кым-бир кижи ондактыг таварылгадан ажылдаар шинээзин шуут чидиргенде страхованиеленген бүгү ажылчы чоннар бот-бодунга материал талазы-биле дузалажып турары ол болур.

ССРЭ-де страхованиениң элээн хөй хевирлери бар. Оларның иштинде амы-боттуң холушкак страхованиези болгаш ондактыг таварылгалардан камгалаттырган страхование эң-не хөйү-биле нептерээн.

Холушкак страхованиениң талазы-биле страхование түүнү үш үүл таварылга болганда үндүрүп берип турар: страхованиеленген кижи кереэде айыттынган хуусаазынга чедир чурттаанда; ондактыг таварылгадан ажылдаар шинээзин ниитизи-биле шуут чидиргенде; кандыг-даа чылдагааннардан өлүмге таварышканда.

Ондактыг таварылгалардан страхованиеленген кижи үүгле ол таварылганың ужурундан ниити ажылдаар шинээзин шуут чидиргенде азы өлгенде страхование түүнү төлеп бердинер.

Ажылчы чоннарга амы-бот страхованиезиниң кайы-хире дузалыг болурун Тыва области сөөлгү үеде болган практика тодаргай көргүскен: Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң кежигүнү Ховалыг Зоя Даваевна ондактыг таварылгалардан 1957 чылдың сентябрь 29-та 10000 рубльге страхованиеленген, сентябрь 31-де велосипедтен аңдарылган оң талакы ооруун ол бертип алган. Эмчи комиссиязы Ховалыгның ажылдаар шинээзи 30 хуу читкен деп доктаадырга аңаа Күрстрах чери 3000 рубльди үндүрүп берген.

Бай-Хаак МТС-тиң автомашина гаражының эргелекчизи С. Иванов 10000 рубльге страхованиеленген турган. Автомашина чоруп турда болдунган ондактыг таварылгадан ол өлүмге таварышкан. Күрстрах чери ооң бичин оглунуң ажаалга кассазында счёдунче 10000 рубльди шилчиткен.

Ээрбектиң шахта эргелелиниң даг мастери И. Бухальцев база-ла автомашина чоруп турда ондактыг айыылга таварышкаш, ажылдаар шинээзиниң 40 хуузун чидирген. Ынчангаш ол база-ла 4000 рубльди алган. Амы-бот страхованиезиниң ажылчы чонга чугула ужур-дузалымының дугайын айтып турар ындыг фактыларны дыка хөйү-биле көргүзүп болур. Ындыг турда-ла Күрстрахтың чамдык район инспекциялары (Эрзин, Өвүр, Бай-Тайга, Тес-Хем болгаш өске-даа) районнарга амы-бот страхованиезин четпес организастап, ооң сорулгазының болгаш ужур-дузазының дугайында чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды боттуг чорутпайн турар. Ол инспекциялардың улуг инспекторлары амы-бот страхованиезиниң кереэлерин чарар ажылды боттары холга албайн, страхование агентилелдериниң четкизин организаставайн келген.

Амы-бот страхованиезин чорудар талазы-биле улуг ажыл профэвилел организацияларынга хамааржыр. Ажылчы чоннарның материалдыг байдалын эжиндериниге бо ажылдың чугулазын барымдаалаш, ВЦСПС-тиң секретариады 1948 чылдың июль 16-да үндүрген доктаалы-биле бүдүрүлгелерде, албан черлериниде ажылчы чоннар ортузунга үргүлчүнүң тайылбыр ажылын Күрстрах органнары-биле кады калбартып чорударын профэвилел организацияларынга дааскан.

Ындыг турбуже областың профэвилел организацияларындан Күрстрахтың инспекцияларынга боттуг дуза чедирбейн турары харааданчыг. Ооң түннелинде бистиң областың ажылчы чоннарының хөй кезии ондактыг таварылгалардан страхованиеленгенээн болгаш ажылдаар шинээзин чидиргенде немелде дузаламчы алыр аргазы чок болуп турар.

Амы-бот страхованиезинге областың ажылчы чоннарын калбаа-биле хандыдып киирер сорулга-биле чон ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды калбартып чорудары амгы үеде областың Күрстрах органнарының болгаш профэвилел организацияларының соңгаарлаттынмас сорулгазы болур.

А. БАЛАШОВ,
Областың Күрстрах эргелелиниң амы-бот страхование килдизиниң улуг инспектору.

Ветеринария ажылдакчыларының дидим болгаш шиктпирлиг чоруу

Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунга эрткен күзүн бир эдеп таварылга болган. Кадарчыларның харысалга чок болганы-биле колхозтуң бир өөр саар инектери арбай тарып каан шөлче барып одарлааш, хей чыылдырар хөй чем массазын хемчөөл чок хөйнү чигени-биле оларның ишти аажок хеверип туруп берген. Улуг хырынче кирген чем массазы хөөн, оон хейлер үнерге чүгле улуг хырын хамаан чок, ижин кезээниң бүгү хозу хей-биле долдунар. Оон ижинниң чем шинчээдип хөделдирер аргазы чидип, ижин хозу хей-биле долгаш, чүректиң болгаш өкпениң ажылынга халдаар. Оон мал өлүрү чугаажок.

Ол болган таварылганы МТС-тиң кол мал эмчизи эш Терягин биле колхозта мал эмчили эш Төмүр-оолга өзалдап дыңнаткан турган. Олар далаш-биле чедип келгеш, шинчилгени кылгаш, хей ушта сордурар азы тоолгадыр аргалар дөмей-ле дузалавас апарганда, чаңгыс идегелдиг арга—кезиг кылыры деп шиитпирлээнер. Кезигни амбулаториядa эң арыг-шевер байдалга болгаш микробтарның халдавырынга удур демисежириниң дүрүмнерин сагып турган кылыр деп чүве эмчилерге билдингир. А болган таварылга-даа, ветпунктуда дерилге-даа ол арганы хереглээрин болдурбас.

Кежээ орайтай-даа берген болза, машиналар одун чырыдып алгаш эмчилер кезигни дидими-биле кылып кирипкеннер. 21 инектерге кезигни кылгаш, улуг хырындан 4—5 демир-хуун ишти хейлиг хөй берген чем массаларын ап каапканнар. Кезиг кылган инектерден үш баш инек өлген, а 18 инектер ам,балыы билдирбес боп өкирип турарлар. Эмчилерниң кезиг кылын четикпейн барганы 14 инектер өлген.

«Кызыл партизан» колхозтуң малчыннары ветеринария ажылдакчылары эштер Терягин, Төмүр-оол, Егоров оларга 18 баш инектерниң тынын камгалап алганы дээш өөрүп четиргенин чугаалап турарлар.

С. ТАМБА.

КУР-да тараа ажаап алыышкынының өзүлдези

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдиң дыңнадынын ёзугаар алырга, кедээ ажыл-агый талазы-биле чыл бүрүде болур Бүгү-кыдат конференциязы чоокта чаа Пекинге хагдынган. Конференцияга демдеглээни болза, эрткен беш чылдарның дургузунда Кыдатка тараанның ажаап алыышкыны 859,6 миллион тоонна болган, ол дээрге бирги беш чылдың планынга көрдүнген чурагайдан 12,5 миллион тоннага хөй болуп турар.

Статистиктиг медээлерниң херечилеп турары болза, 1954 чылда күштүг болгаш 1956 чылда улуг болган үелер турза-даа, тараа культуразының бүдүрүлгези беш чылдарның дургузунда чыл бүрүде өзүп турган.

Хөрзүниң ажылдап кылырының аргаларының өзөктөнинин болгаш суггарылга тудугларының четкизин хөгжүткениниң түңнелинде мурнунда тараа талазыбиле чедишпестиг турган Гуандун, Фуцзянь, Ганьсу болгаш Гуйжоу можулар 1953 чылдан 1957 чылга чедир үениң дургузунда тараазы артыкшылдыг болуп турар районнар болу берген. Эрткен чылын Гуандун можу 1952 чылга бодаарта 72 хуу хөй тараазы берген.

Москва болгаш Лондон аразынга дорт агаар харылзаазының дугайында дугуржулга

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Великобританияның чазак төлөлериниң аразынга Великобританияга болуп эрткен чугаалажыышкыннарның түңнелинде Москва болгаш Лондон аразынга дорт агаар харылзаазының дугайында дугуржулгага ат салдынган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Хамаалы агаар флодунуң кол эргелели болгаш Великобританияның транспорт болгаш хамаалы ужар-чүүл министерствозу Москва болгаш Лондон аразынга ужудуушкуннарга өелен болган соонда ол дугуржулга күштүг болур.

Дугуржулгага ат салганнар: Совет Эвилелинден — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Хамаалы агаар флодунуң кол эргелелиниң начальниги ужар-чүүлүң кол маршалы П. Ф. Жигарев, Великобританиядан —.Даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри Уильям Ормсби-гор.

Эп-сеткил каттыштырылгазының Каир конференциязы

КАИР. (СЭТА). Чөөн чүктүн улустарының ассамблеязы — Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының конференциязы бодунуң ажылын ында үргүлчүлеп турар.

Декабрь 26-да болгаш 27-де Афганистанның, Француз Экваториалдыг Африканың, шаандакы Итали Сомалинин, Таиландының, Лаостуң, Танганьиканың болгаш Уганданың төлөлери конференцияда чедип келген. Мынчангаш конференцияның ажылында Азияның болгаш Африканың 43 чурттарының төлөлери киржип турар.

Азия болгаш Африка диптериниң чурттарының аразынга экономиктиг, техниктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылганын, а ол ышкаш ол чурттарда херээженнерниң болгаш бичии ургларның байдалының дугайында айтырыгларны конференцияның пленарлыг хуралынга чугаалажыры үргүлчүлээн.

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганың дугайында чүве чугаалап тургаш, Азияның болгаш Африканың улустары империализмниң таварыштырып турары човулан-хилинчектерден каражадап чораан болгаш оларның хөй нуруузу каражадап үргүлчүлеп турар деп, Сирияның төлөлекчизи Маруф эд-Давальби медеглээн. Хосталга дээш боттарының амгы демиселиниң үезинде ол чурттар чүгле политика эвес, харын экономиктиг талага база эп-сеткилди каттыштырарынче чүткүүр ужурлуг.

Кара-сагыштыг империалистиг мал чүүшкүнүнүң уржуктарын Азияның болгаш Африканың кандыг-бир чурту болу чааскаан чайладыр арга ам чок деп чүвени онзалап демдеглээш, Азия болгаш Африка чурттарының сырый каттыжары болгаш экономиктиг хөгжүдениң талазынга кады ажылдажыры эргежок чугула деп, Давальби медеглээн. Оон ынай Азияның болгаш Африканың ийи диптериниң нийти программаны, а ол ышкаш ындыг чурттарның бүгү-ле материал-техниктиг болгаш моральдыг аргаларын мөөнөзөринге үндезилээш, оларның девискээрлериниң түе бүрүзүнге тускай планнарны ажылдап кылыры база чугула. Азия болгаш Африка чурттарының чугула курлавырларын болгаш улуг эрге-ажыктарын ам-даа даштыкы монополиялар контрольдавышаан турда, ындыг планнаашкын болдунар арга чок. Дүрүм ёзугаар хөрөнгилерин национализастаары национал экономикага детким болур. Национализастаашкынның принципин ажыглаары чурттуң чемненилгезинге болгаш оон хожудаашкынын узуткаарынга амыдыралчы эргежок чугула.

Азиядан болгаш Африкадан империалистиг күрүнелерниң мөлчүп ап турары байлактардан Африка болгаш Азия чурттарын хөгжүдеринге эргежок чугула капиталдың өлөөн хөй кезиин ап болур деп чүвени айыткаш, аңаа үндезилээш Азияның болгаш Африканың эп-сеткил каттыштырып турар чурттары акшаландырыышкынның чамдык айтырыгларын шиитпирлээринге эргежок чугула хөрөнгилерни оларга хандырып болур нийти фондуну тургузуп болур деп, илеткелчи чугаалаан.

Экономиктиг болгаш техниктиг талаларга күзенчиг кады ажылдажылганы болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын боттандырар төлөде, «Азия болгаш Африка күрүнелериниң аразынга экономиктиг кады ажылдажылганың организациязын» тургузарын Сирияның төлөзи саналдаан.

«ССРЭ болгаш Азия база Африка чурттарының аразында экономиктиг харылзаалар» деп илеткелди совет төлөлериниң кежигүү А. А. Арзуманян кылган. Азияның болгаш Африканың чурттары делегей харылзааларының бот тускайлаң күчүлүг фактору болу берген. Ол чурттарда хосталгалыг демисел ам чаа чадаже кирген. Политиктиг өскерлиишкиннерниң соон дарый экономиктиг чаартылгаларның өөлчөө келген. Совет Эвилели болгаш бүгү социалистиг чурттар өске-чурттар-биле боттарының харылзааларын Бандунгтуң улуг чаагай принциптеринге дүүштүр, оларга үндезилендир чорудуп турарын илеткелчи чугаалаан.

Азия болгаш Африка чурттарының экономиктиг кады ажылдажылганының дугайында илеткел кылган Японияның төлөзи Токутаро Китамура Азияның болгаш Африканың кайгамчык хөй бойдус байлактары кижи төрелгетенге ажыктыг кылдыр кол нургулайында-ла, хожудаангай экономиканы хөгжүдеринге база Азия болгаш Африка диптериниң улустарының амыдыралының чавыс деңнелин бедидеринге ажыглаттынган турар ужурлуг деп медеглээн.

Азия болгаш Африка чурттарының культурлуг кады ажылдажылганының дугайында илеткел кылган, Бидат Улус Республиканың төлөлекчизи Чу Ту-вань Азия болгаш африка улустары чүгле боттарының бурунгуларының улуг культурлуг салгалын хөгжүдүп үргүлчүлеп турар эвес, харын боттарының чаа культуралын тургузарын бала ораладжып турар деп медеглээн.

Бо-ла айтырыгның талазы-биле илеткелди Египеттиң кеску хөй-нийти ажылдакчызы чогаалчы Таха Хусейн база кылган.

Азия болгаш Африка чурттарында херээженнерниң болгаш бичии ургларның байдалының дугайында болдунуң илеткелинге египет төлөлериниң кежигүү Аиша Абдель Рахман Азияның болгаш Африканың чурттарынга империализмниң хөй чылдардагы тергиндели херээженнерниң болгаш бичии ургларның байдалынга багай саңылдарлыг болганын онзалап демдеглээн. Иелерни болгаш чаштарны камгалаарының өлөөн хөй саналдарын Рахман көдүрген.

Политиктиг, экономиктиг, социал культурлуг, организастыг айтырыгларның талазы-биле конференцияның тургускан комиссиялары ажылын база үргүлчүлеп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Дарганы К. Е. Ворошиловтуң конференцияның адынга чоруткан телеграммазын конференцияның чингине секретары, Египеттиң төлөлекчизи Юсеф эс-Сибаи номчаан. Төлөлер болгаш аалчылар К. Е. Ворошиловтуң найыралчы чаагаазын диңмиттиг, үргүлчүледиг ажыг часкаашкыны-биле уткаан.

Нийти чугаалажылга эгелей бо Бирманың, Цейлонуң болгаш Эфиопының төлөлери санал бергеннер.

Боттарының төлөлериниң өмүнээ ден Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Чадтың, Кипрнин, Вьетнамның демократтыг Республиказының, Тунистың, Француз Сомалинин, Гананың, Иракты Иорданияның, Кениянын, Кувейтинин болгаш Ливанның улустарының төлөлекчилери декабрь 28-те санал бергеннер.

Эп-сеткил конференциязының ажылы делегейниң хөй-нийтизинин кичээнгейиниң төвүнде туруп үргүлчүлевишаан.

Ажылчы чоннарның негелделеринге кичээнгей салыр

Чоокта чаа болуп эрткен Чадаана хоорай Советиниң сессиязы хоорайның коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторазының 1957 чылда чоруткан ажылының дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, ол черниң ажылында улуг четпестерниң барын демдеглээн.

Контора тудугнуң чыл планын декабрь өзөзинге чедир чүгле 47,2 хуу, оон иштинде капитал тудуун — 13,1-ле хуу күүсеткен. Хоорайның чаа чунар бажыңының тудуу ийи чыл иштинде доозудбаан, эрги чунар бажың септеттинмээниден дыка соок, өл-шык болуп турар. План ёзугаар 1957 чылда ажыглалга киприри көрдүнген дөрт зал ишти чурттаар бажыңның чүгле фундаментизи салдынган.

Хоорайның электростанциязы чогуур дерилге-биле хандыртынмаанындан бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш чурттакчы чоннарның электри чырыткызынга негелделерин ыракта-ла четпес хандырып турар. Ол ышкаш гостиница кышка удур эки септеттинмээн, ында чаңгыс аай оруннар чок, парикмахерскаяда чымчак инвентарь чедишпейн турар.

Хоорай чаагайжыдылгазының талазыбиле чамдык ажылдар чоруттунза-даа, ол сорулгага көрдүнген 50 муң рубль түңнүг акша-хөрөнгини райкүүскомуң тускай шиитпири ёзугаар өскээр чарыгдап, оон-биле үш чурталга бажыңнарын садып алганы сессияга илерээн.

Үстүнде четпестерниң болдунганының колдуг чылдагааны болза, Чадаана хоорай Советиниң күүскомунган (даргазы эш Радыгин) конторанын ажылынга боттуг удуруттулганы хандырбайн, ылаңгыя оон кадрларын быжыглаарынче кичээнгей салбайн, начальниктерин үүгүлү солуштуруп келгенинде. Оон ужуруннан конторанын ажылчыннарының ортузунда социалистиг чарыш эки организастаттынмаан, күш-ажылдың сагылгачуруму кошкак болуп келген.

Чөөн-Хемчик районнуң партия болгаш совет организацияларының чамдык удуртур ажылдакчыларының талазындан конторанын мергежилдиг ажылчыннарын өске организацияларның септелге ажылдарынче чыгаш киргеш, оларны планныг онзалгаларын күүседиринден чардыктырары ховар эвес болуп турган четпес практиканы сессияга депутаттар болгаш активчилер шыңгыы шүүмчүлээш, хоорайның коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторазының ажылын үндезинибиле эде тургузарынче шиитпирлиг хемчегларын алырын негеп турганнар.

Сессия оон ынай хоорай Советиниң чанында садыг талазы-биле доктаамал комиссияның ажылының дугайында илеткелди база чугаалажып көрген.

Комиссияның кежигүннери чамдык ажылдарны кылып чоруткан сессия темдеглээн ыныг болза-даа, хоорайның столоваяларының, чайнаяларының, аъшчем магазиниериниң арыг-шевери, корумчуруму четпес, чамдык садыгжыларын (МТС чанында магазин, эргелекчизи Мельникова, дежурный магазиниң садыгжызы Зыкова болгаш өскелер-даа) талазындан совет садыг чурумун үрец, садын алыкчыларга каржы-хажагай аажы-чаңын көргүзүп, оларның акша-төгерин артыкка алыр чоруктарны болдуруп турда-ла, ол четпестерни чайладырынче доктаамал комиссияның кежигүннери боттуг хемчег албайн, хереглекчилерниң оргузунга кижизидилгелиг ажылды чоруттайн келгенин сессияның киржикчилери шыңгыы шүүмчүлээннер.

Сессия чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле тодаргай шиитпирни хүлээп алган.

М. ӨЛЗЕЙ, М. СЕВЕН,
Чадаана хоорай Советиниң депутаттары.

Радио болгаш телевидение дамчыштыр Эйзенхауэр биле Даллестиң чугаалары

ВАШИНГТОН. 1957 чылдың декабрь төнчүзүнде АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр болгаш күрүне секретары Даллес радиотелевидение дамчыштыр НАТО-нуң чөвүлелиниң Парижке болган сессиязының түңнелериниң дугайында дыңнаныг кылып чүве чугаалааннар.

НАТО-нуң доозулган сессиязының кол сорулгазы «чөптүг тайбыңны чедип алыры» болуп турган деп Эйзенхауэр-даа, Даллес-даа бадыткан турганнар. Президентиниң болгаш күрүне секретарының сөстерин ёзугаар алырга, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга идиг бөөр төлөөде, кол-кол маргылдаалыг айтырыглар талазы-биле Чөөн болгаш Барыын талакы чурттарның аразынга дугуржулганы чедип алырынга барыын талакы күрүнелер долу шиитпирлиг чүве дег болуп турар. Ынчалзадаа, оларның медеглелериниден алыгга, АКШ-тың чазаа «күш дөгөөрининг» буурап дүшкен политиказын мурнуку хевээр чорударын бодап турар. Дайынны чайладырының эң-не «боттуг» чепсэ болза барыын талакы чурттарда чогуур күштериниң бар болуп турары болур деп президент Эйзенхауэр чугаалаан. Оон сөзүбиле алырга, ол чорук болза, Чөөн болгаш Барыын талакы чурттарның аразынга бот-боттарын билчир чорукту чедип алырынга болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле хемчегларни чоорту боттандырарынга үндезин болур.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының болгаш тайбыңны хандырарының оруунда америк эвес, харын совет политика кол моондак болуп турар деп бодалды тургузарын Эйзенхауэр-даа, Даллес-даа ораладжып турганнар. Совет Эвилели улустар аразынга таарыштырылганы күзевейн, харын «делегейге тергиндээшкинче» ораладжып турар дээр чергези-биле меге-нүүлүг бадыткалды күрүне секретары кылып турган.

НАТО-нуң Парижке болган сессиязы чедишкиннинг болган болгаш ол сессияның түңнелинде НАТО-нуң киржикчилери чурттарның улуу-биле бот-боттарын билчири, «чаңгыс эптии болгаш бот-боттарыга хамаарылгалыы» чедип алдынган деп бодалды тургузарын АКШ-тың президентизи болгаш күрүне секретары ораладжып турганнар.

Дамчыдылганың эгезинде чүве чугаалаан Эйзенхауэр НАТО-нуң сессиязының кол сорулгазы «чөптүг тайбыңны» чедип алырының ораладжышкыны турган деп бадыткан турган. Эйзенхауэрниң чугаазы-биле алырга, НАТО-нуң киржикчилери чурттар «дайынны чайладырынга долу шиитпирлиг» чүве дег болуп турар. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарын чедип алырынга дузалаар кандыг-даа күженишкиннерни кылырынга АКШ «доктаамал белен» деп Эйзенхауэр медеглээн. Ол чугула херек талазы-биле депшилгениң чок болуп турарының буруузун Совет Эвилелинге ол онаап турган.

Даллес база-ла НАТО-нуң Парижке болган сессиязының шиитпирлери «тайбыңче күзел-биле» сиициккен дээр чергези-биле бадыткап турган. Ынчалза-даа, бир эвес барыын талакы чурттар «кошкак болгаш аразында адырылчак» болур болза, быжыг тайбың чедип алдынмас дээрзин АКШ барымдаалап турар деп ол медеглээн. Күрүнелериниң аразында чөрүлдээлерни таарыштыр шиитпирлеп турда чаңгыс-даа чурт азы бөлүк чурттар боттарының негелделериниң чүс хуу хандыртына бөөрин манап болбас ужурлуг деп оон ынай айытпышаан. Даллес болгунуң ол чугаазынга шуут чөрүштүр, чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле барыын талакы чурттарның саналдарынга Совет Эвилели чөпшөөрежир боор дээрзин АКШ идеген турар деп медеглээн. Совет Эвилелиниң талазындан «кыжаныг» бар дээрзиниң дугайында америк пропаганданың эргижирээн нүүл-мегезин катаптавышаан, ону холбаштыр «ССРЭ-ниң саналдарын хүлээп алыр чорук ышкындырыг болур ийик» деп Даллес бадыткап турган.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле дугуржулганы чедип алырынга барыын талакы чурттар «белен» деп медеглевишаан, оон-биле кады барыын талакы чурттарга чепсегленишкиннерни улам ынай эңдере бүдүрерин Даллес кыйгырып турган.

Бодунуң чугаазынга Даллес болза, Европа дипке ракеталарны таарыштыр тургузарынга «принцип талазы-биле» чөпшөөрежир деп НАТО-нуң сессиязының шиитпирин онзалап демдеглеп турган. Ону холбаштыр ындыг ракеталарны болгаш өске-даа эң чаа чепсектерни бүдүрер дугайында айтырыгны база чугаалажып көрген деп ол демдеглээн. Совет Эвилелиниң талазындан «экономиктиг кыжаныг бар» деп адаар чүүлче күрүне секретары онза кичээнгейни салып турган. Совет системада «экономиктиг буураашкын» бар деп бодунуң-на удаа-дараа чугаалап турган сөстерин бодап көөрге, «уттуп» алгаш, Совет Эвилели болза чүгле «күчүлүг» чепсектиг күштерни тургузарынга эвес, харын база улуг материалдыг курлавырларны тургузарынга болгаш өске чурттарга дузалаарынга аргалыг болуп турар дээрзин миннип чугаалаар ужурга Даллес таварышкан.

СЕАТО болгаш багдад керээзи ышкаш өске-даа ындыг шериг бөлүгделдери-биле НАТО-нуң каттыжарының «аргаларын шинчилээринге» оон киржикчилериниң күзелдиг болуп турарын Парижке болган сессия көргүскен деп Даллес медеглээн.

Испанияга бодунуң чораанының дугайында Даллес допчузу-биле чугаалаан, Каттышкан Штаттар Испанияда «кончуг чугула шериг базаларлыг» болуп турар деп демдеглээн.

Айылдыг орукта

Турцияда атомнуг шенелделер

СТАМБУЛ. (СЭТА). Парлалганың дыңнадынын ёзугаар алырга, шериг талазыбиле америк болгаш турк тускай эртемнилериниң киржилези-биле Турцияның девискээринге атомнуг шенелделер болган. «Ени сабах» солун ол шенелдени «тактиктиг атомнуг бомбаның частыышкыны» кылдыр тодаргайлап бижээн. Ол-ла солунуң дыңнатканынан алырга, Турцияга бөөр ужурлуг америк ракеталарны ажыглаарын туркторге өөредирлер Мамак деп черде эгелээн.

Барыын Германияда ракеталыг чепсекти бүдүрерингe белеткел

БЕРЛИН. (СЭТА). Берлинде «экономиканың немец институдунуң» медээзин барымдаалааш, шериг сорулгаларынга ажыглаары-биле биче ыракшылдыг ракеталар тургузар дугайында Барыын Германияда ажыл чорудуп турарының дугайын АДН агентилели дыңнадып турар.

«Экономиканың немец институдунуң» дыңнадынын ёзугаар алырга, барыын-герман чазак болгаш улуг концерниер ажыглаарын тургузар ол ажылдарны «Эрнст хейнкель А. Г.», «Бельков-Энтвиклунг АГ» болгаш өске-даа фирмалар боттандырып турар.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Гантелдерлиг гимнастика

Гантелдер дээрге ийи уштарында бөрбак шарларлыг туда хевирлиг узун демирлер болур. Оларның деңзизи 500 граммдан 10 килограмм чедип турар.

Гантелдерлиг мергежилдер кылып эгелээриниң мурнунда баштай бир айдан алды ай чедир үе иштинде аная гимнастика мергежилдерин кылыры чугула. Оларга чаңчыканының сөөлүнде гантелдерлиг гимнастикаже шилчээш, ындыг мергежилдерни оожум темп-биле күүседир.

Гимнастика мергежилдерин эң-не чиик гантелдер-биле кылып эгелээш, оон сөөлүнде улам-на аарлары-биле гимнастикалаарынче чоорту шилчиир. Ындыг гимнастиканы чорудуп тургаш, эьт-ботту өйүн эрттир дыңзыктырарындан чайлаарын болгаш тынышты шын тынарын кичээнзе чогуур. Холларны талаларже хере сунуп тура, тынышты киир тынар, а оларны салып бадырып тура, үндүр тынар болгаш өске-даа.

Мергежилдерни гантелдерлиг күүседирге шыныан эьттерни улгаттырар болгаш оларның күжүн, тыныш болгаш чүрек-дамыр системазын хөгжүдер. Оон-биле кады аныяк кижилерге болза (25 харга чедир) эьт-боттуң чөленгинжи — сөөктерни быжыктырар. Күш-культура мергежилдери кижиниң хөлзөөшкининиң болгаш доктаашкынының чорулгаларын чурумчудар. Кижи өзөн оожум болгаш дески байдалдыг апаар.

Гантелдерлиг мергежилдерни эртенги гимнастикалар-биле кады чорудуп база болур. Ол таварылгада эртенги гимнастикага хамаарышкан бүгү айтымышкыннарны күүседир херек.

Ынчаарга гантелдерлиг гимнастиканы тускай мергежилдер кылдыр недельде 2—3 удаа чорудуп база болур. Ол мергежилдерни кылырын чемненгениниң сөөлүнде бүдүн чартык — ийи шак эрткенде эгелээрин, баштайгы үеде өзөн каш минуталар иштинде, а оон сөөлүнде эмчиниң айытканы ёзугаар ук үени чоорту уладырын сүмелеп турар.

Мергежилдерни арыг агаарга кылырга кадыкшылга эң-не эки түңнелдерни бөөр. Бажың иштинге болза чүгле форточка азы соңга ажык турда гимнастикалаары чугула. Ону күүсеткениниң сөөлүнде суг процедураларын кылырын: эьт-ботту өл аржыыл-биле дүрбүттүнерин, бажынче суг куттунарын, душка киреринн, эштирин сүмелеп турар. Ол хемчегларни күүседирге мергежилдер кижиге улам-на улуг ажык-дузалыг болур.

Гантелдерлиг гимнастика кижиниң нийти байдалын экижидип, сеткилхөөнүн сергедир. Ындыг байдалдар турда кижиниң күжү эки дыңзыгар, кижи бодунуң уун шыдавазы хире аар деңзилиг чүвени кедүрүксей бөөр. Ындыг хөөнден тыртыныа эки, чүге дизе күштү дыңзыктырар чорук бүгү-ле кижилерге дузалыг эвес.

12—14 харлыг ургларның гантелдерлиг мергежилдер кылырын сүмелевейн турар. Гантелдерлиг гимнастика кылып эгелээр дээн кижи баштай күш-культура талазы-биле тускай эртемниг эмчилерниң сүмелин ыыавыла алыры чугула. Ындыг эмчилер поликлиникаларның күш-культура кабинеттеринде ажылдап турарлар. Кедээ черге болза спортсменге чугула сүмени участок эмчизи берип болур. Гантелдериниң орнунга экспандер, медбол чижектиг өске-даа аар деңзилиг чүүлдерни ажыглап болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораалакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының база бухгалтериянның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының 3—65.

ТС—00601. Культура өргелелиниң типографиязы

Малды менди чыл ажырарынга

Мал ажылының эң-не харысалгалыг үеви кыш болур. «УТКА-ның 25 чылы» совхоз малын менди болгаш хүр чыл ажырарынга чугула кичээнгейни салып турар. Кыштагларда байдалды үргүлчү хайгааравышаан, фермаларже чем сөөрттүр звеноларны баш бурунгаар тургускан.

Кыштагларже мал чеми сөөрттүр звеноларда 2 автомашиналарны, 2 тракторларны болгаш шанактыг 12 аъттарны быжыглап берген. Сөөлгү декабрь айда безин шээр малдың 7 кыштагларында 200 тонна ажыг сиген база өске-даа чемнер чедиртинген.

Бажаа турлагны чылыглаар, оларны чөп ажыглаар болгаш мал чемин шын чарыгдаар талазы-биле кичээнгей улгаткан. Ол ышкаш малдың чаш төлүн менди хүлээп алырынга белеткел ажылдары база чоруттунуп турар.

Д. ДОРЖУ.

Хаван ажылын хөгжүдеринче

Сүт-Хөл районнуң «Коммунизмниң хереги» колхозу 1957 чылда хаваннарның баш санын өстүрериниң планын 141 хуу күүсеткен. Бир хавандан-на 17 хаван оолдары алдынган.

Хаван ажаакчызы эш Монгуш-оол төрөөн хаваннарның оолдарын менди өстүрүп келген, улуг-даа, биче-даа хаваннарның ажаалгазын күштелдирген, кажаазының иштин үргүлчү арыглап аштап, агаарладып турар.

Колхоз күрүнеге хаван эьди дужаар планын шагда-ла күүсеткен. Хаван ажылындан хөй орулга киприрининг сорулгазы салдынган. Амгы үеде хаваннарның туруш байдалы багай эвес, күжү семис. Ындыг-даа болза, четпестерни демдеглевейн барын болбас. Хаван ажылын хөгжүдериниң айтырыын колхоз баштаар черниң хуралынга чаңгыс-даа катап чугаалашпаан. Хаван фермазын механизастаар айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Чем хайындырар кухня эки кылдынмаан болгаш хаван ажаакчыларының күш-ажылының төлевириниң чижек нормазы амдыгаа чедир өскерлиш чок болуп турар. Баштаар чер немелде төлевирни боттандырбайн турар. Бо четпестерни чайладырының хемчеглерин алыры чугула.

А. АКАРА.